

KRITISKA PERSPEKTIV
PÅ EN ENSIDIGT
MEDICINSK
PSYKIATRI

Markus Dencker

Leg. psykolog på

Viksjö Gård Behandlingshem

Skribent/författare

Styrelseledamot i Riksföreningen Kontext

Från frågan:

Vad är det för fel på dig? (diagnos)

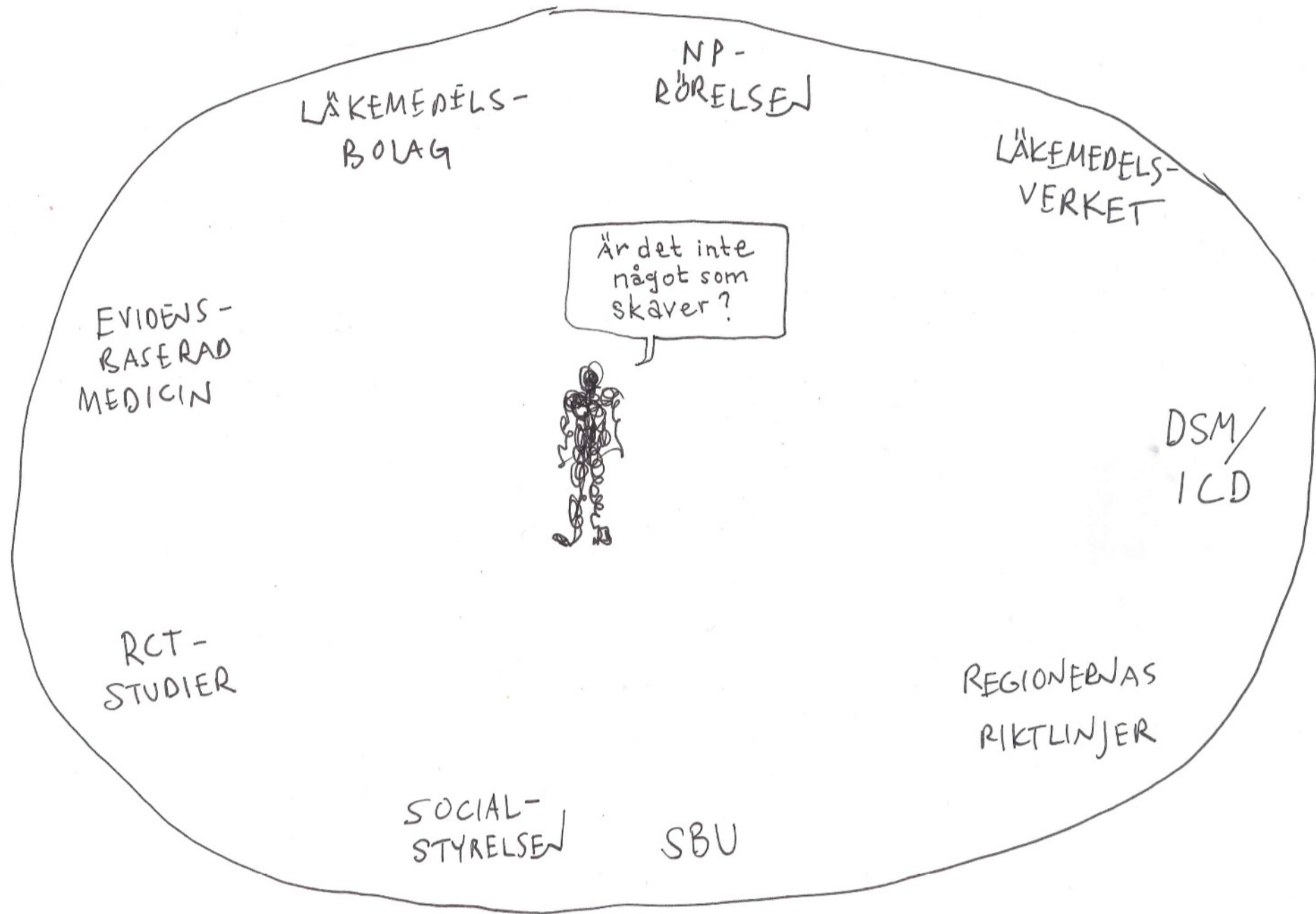
Till frågan:

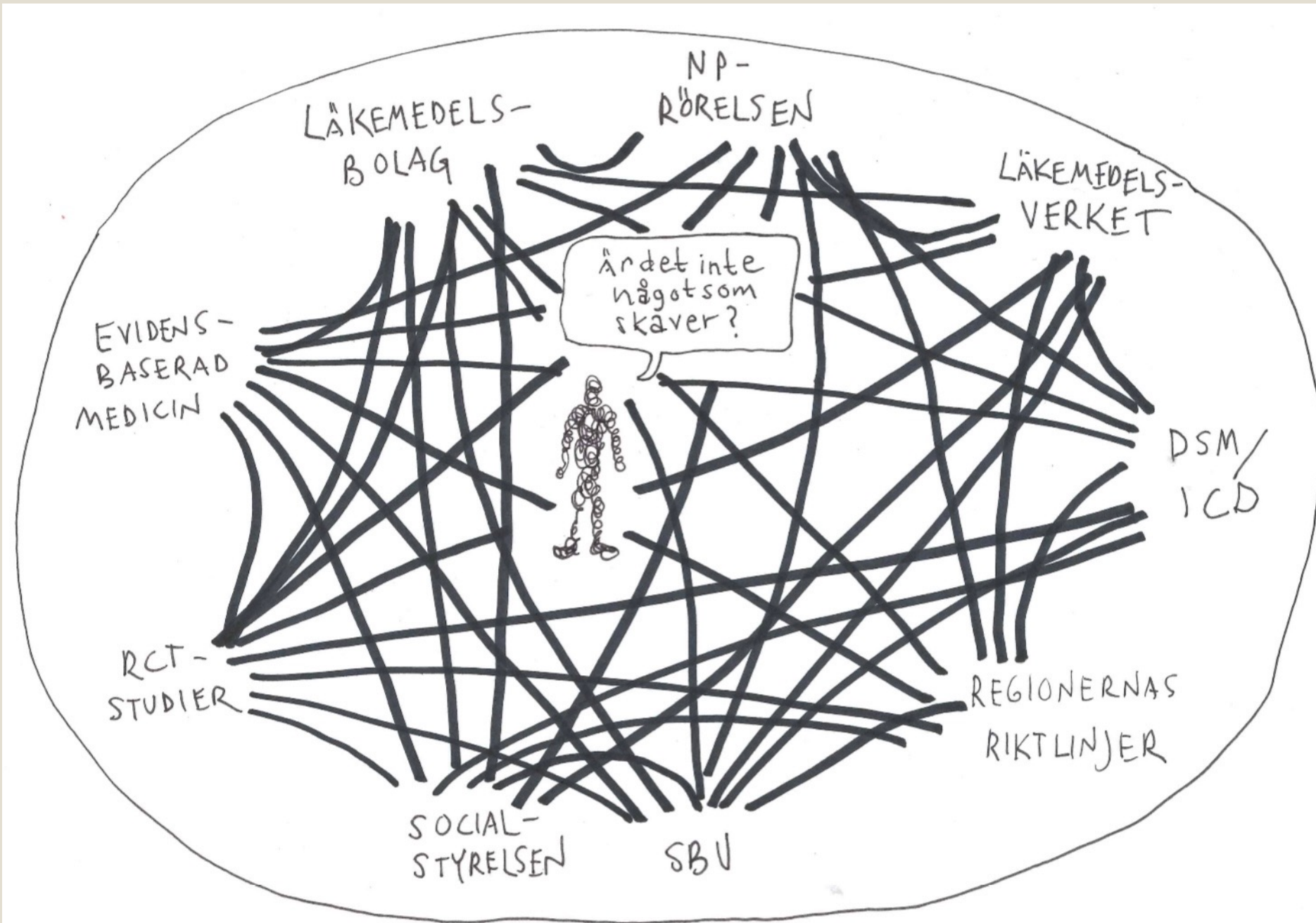
Vad har du varit med om?

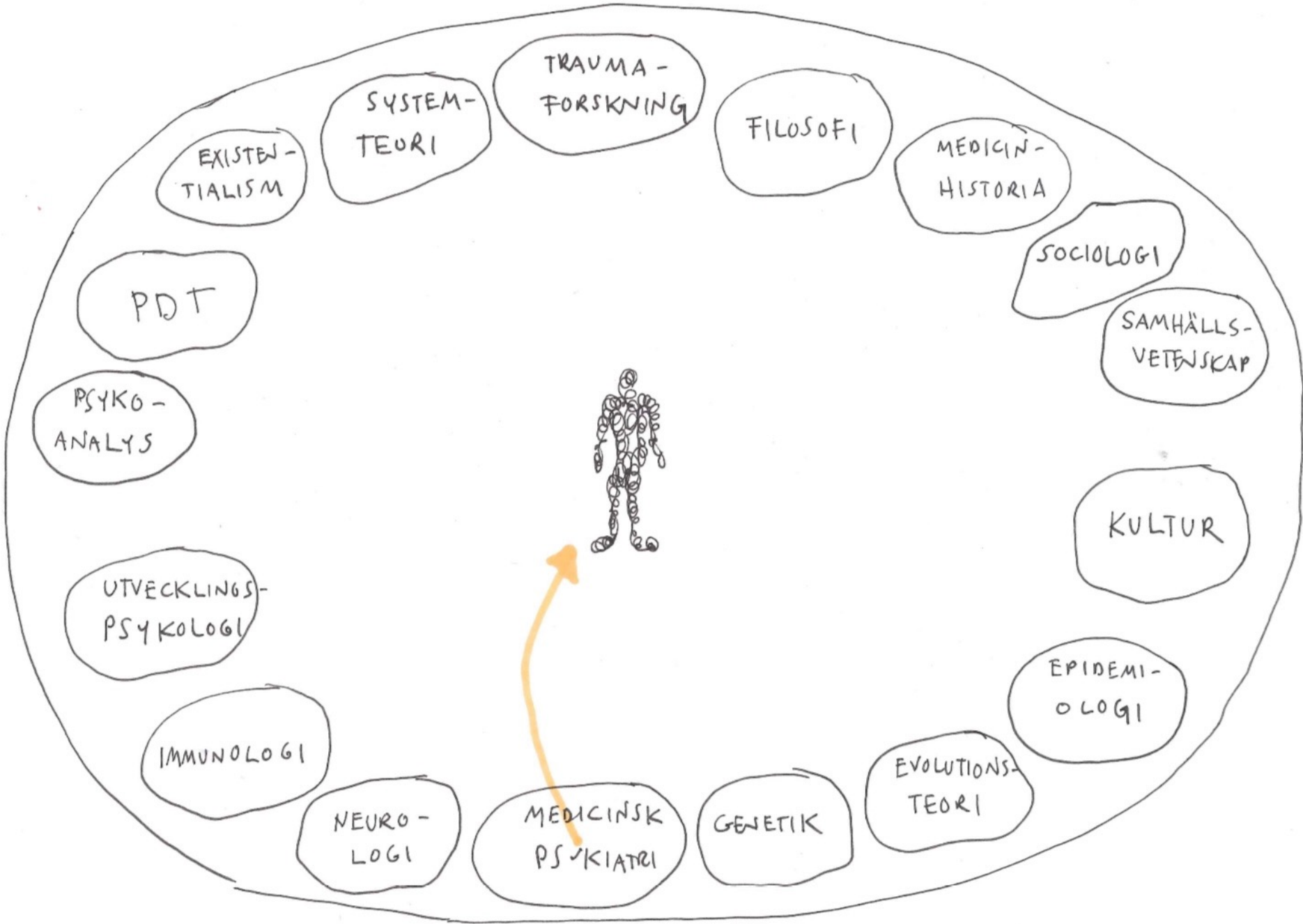
Paradigmskifte?

Vad har jag skrivit?

- *Psyk 22* (boktrilogi från 2020)
  - *Minneslära*
  - *Gränslära*
  - *Ordninglära*
- Kvartal (nättidskrift)
  - Bland annat:
    - *Inte barns fel att vuxna brister*
    - *Evidens har blivit ett varumärke*
    - *Tro inte på Wold – föräldrar spelar roll*
- Flytkraft (flytkraft.se)

Jordens socket

Av Piero Manzoni

1. Vårt behov av ordning
2. Statistik – psykiskt lidande i Sverige
3. Historia
4. Hur objektivt blev det?
5. Den evidensbaserade psykiatrins logik
6. Konsekvenser
7. Vår tids samhälle
8. Avslut (Ett par tankemodeller
som kan föra vidare)

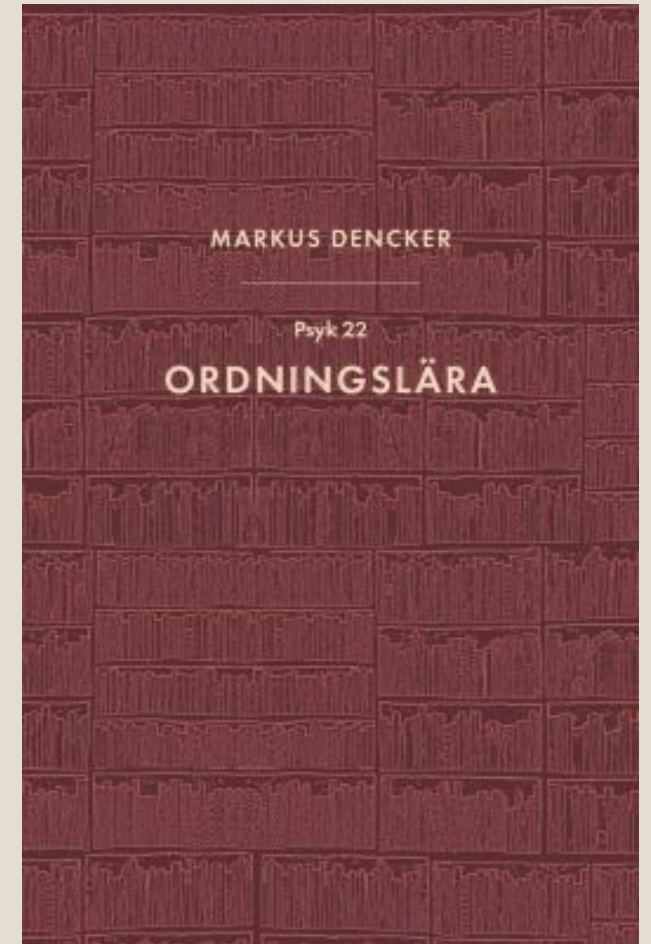
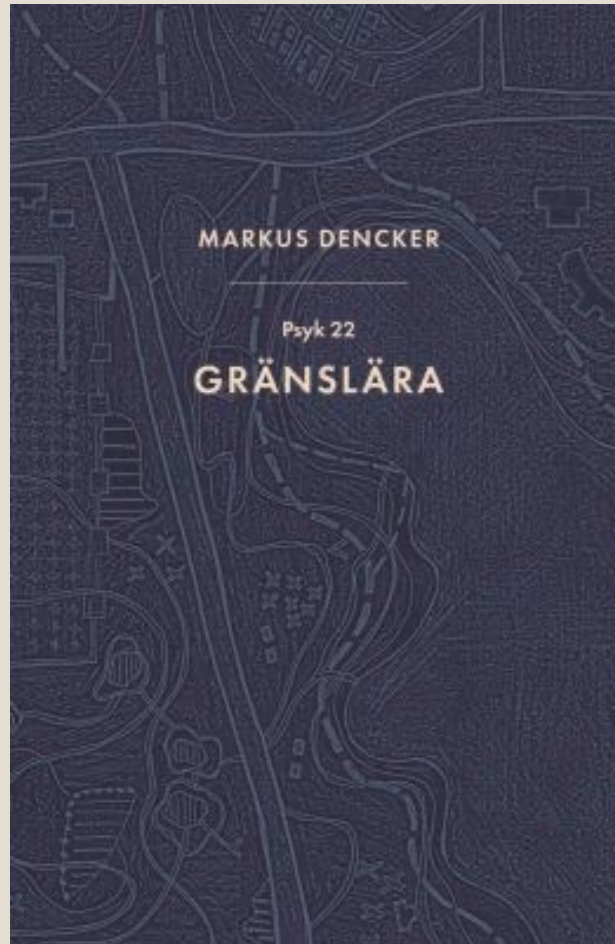
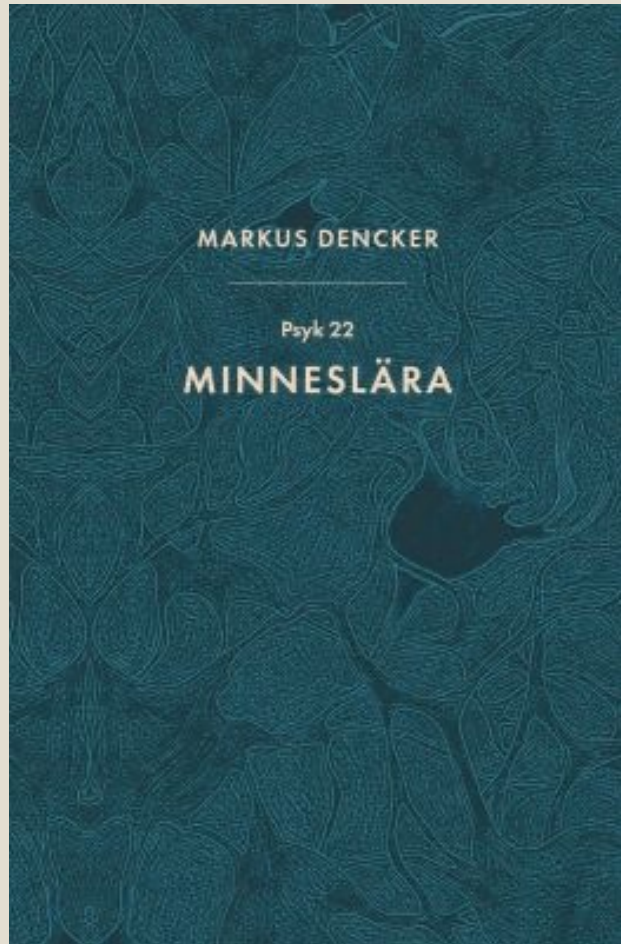
Föreläsningens avsnitt

1. Vårt behov av ordning
2. Statistik – psykiskt lidande bland unga
3. Historia
4. Hur objektivt blev det?
5. Den evidensbaserade psykiatrins logik
6. Konsekvenser
7. Vår tids samhälle
8. Avslut (Ett par tankemodeller
som kan föra vidare)

1. Vårt behov av ordning

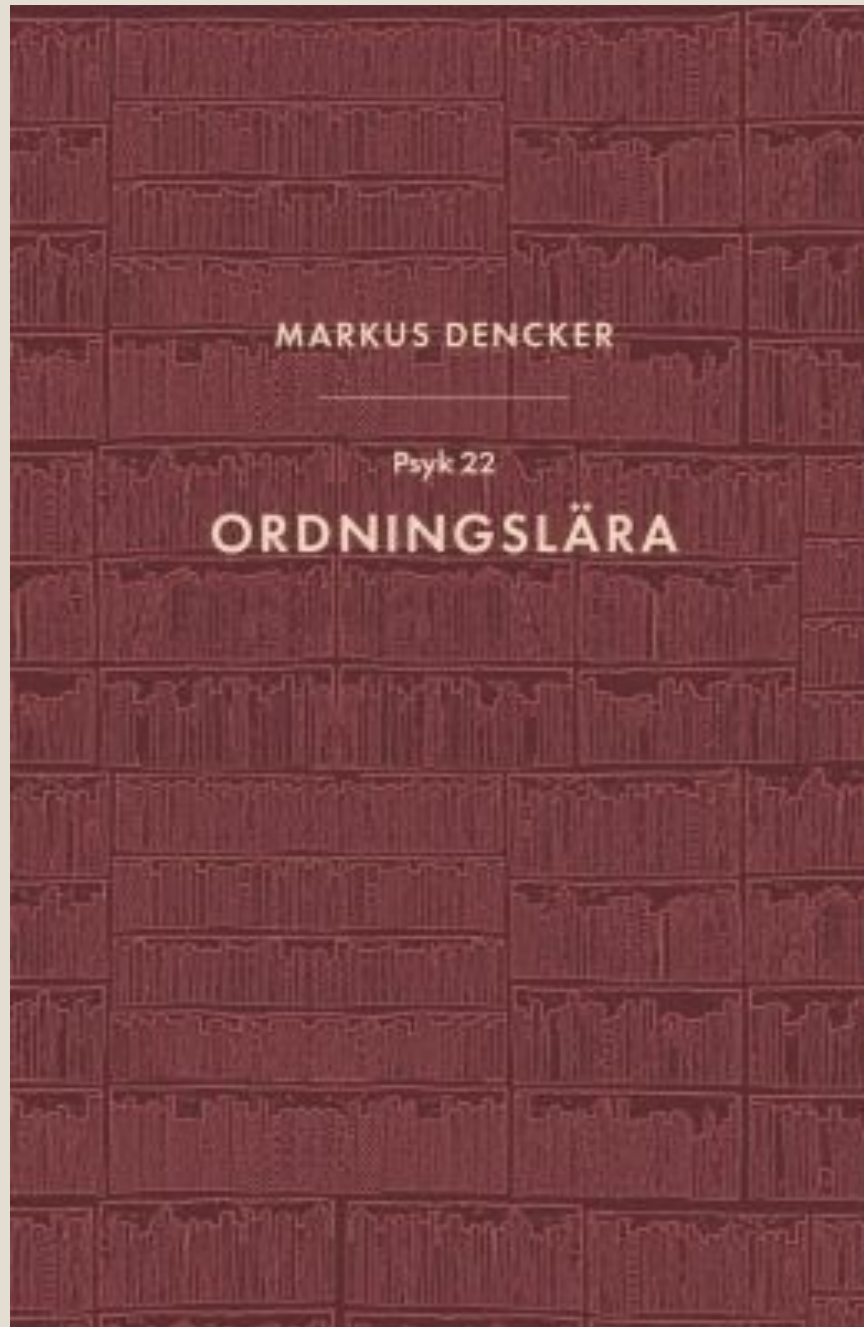
Trilogin Psyk 22

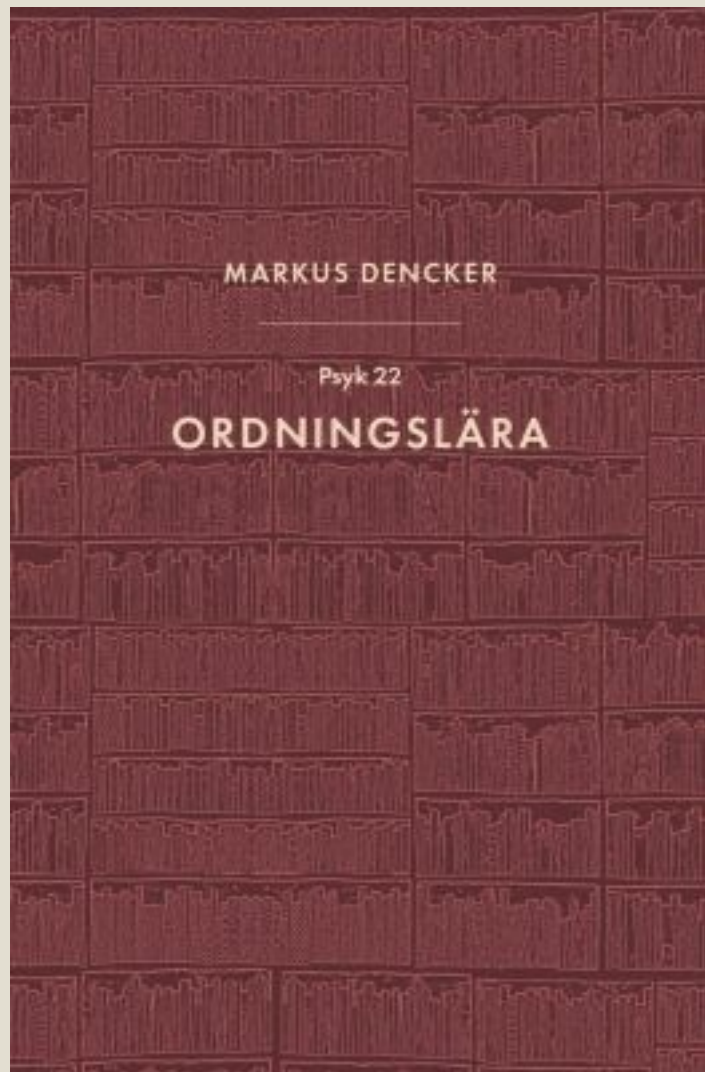
(2020)

Ordningslära

(2020)

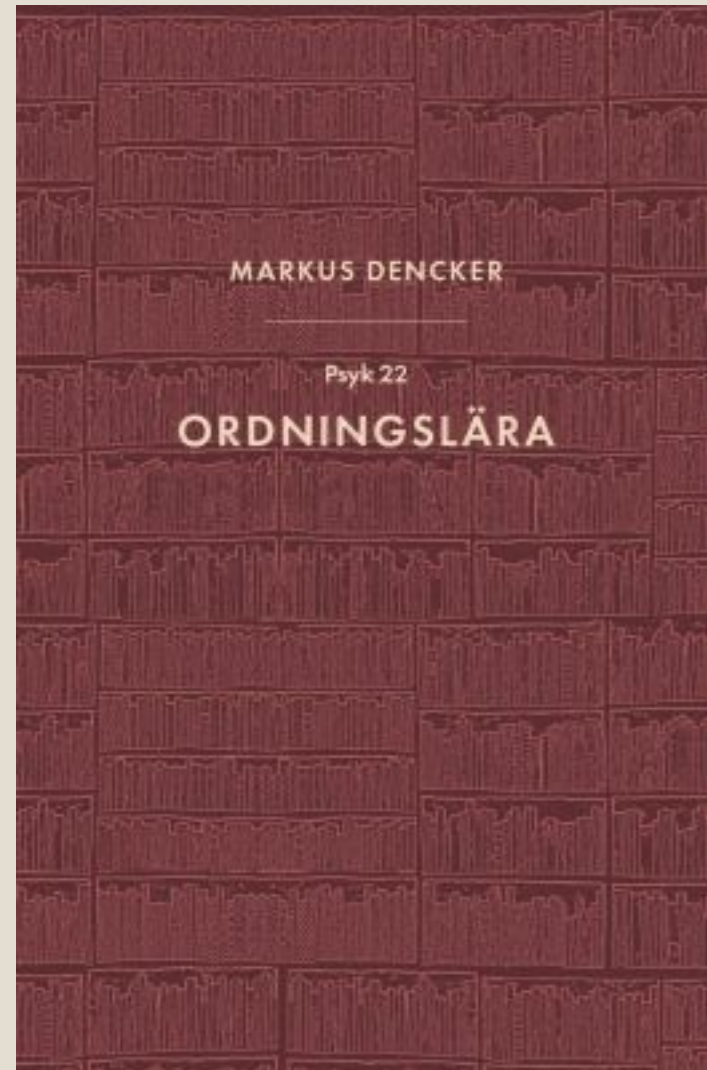
Utvecklingen av psykiatrin har skett både i avsikt att hjälpa individer att må bättre...

... och för att skapa ordning i samhället.

Ordningsslära:

Psykiatrins upptagenhet av att skapa ordning genom att ställa diagnoser och minska lidande leder till att man inte lägger vikt vid att förstå patienters livshistoria och sammanhang.

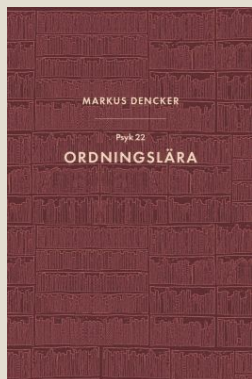
Då blir det ju svårt att hjälpa patienter med de problem som uppstått ur deras historia och sammanhang.

”... eftersom så många är förblindade av diagnosernas och läkemedlens lindrande effekter ser man inte att den ordning som psykiatrin skapat idag kan leda till fler långsiktiga problem än den kortsiktigt löser.

Det här kan vara en av orsakerna till en ständigt överbelastad psykiatri, och en del av orsaken till eventuella epidemier av psykiskt lidande.

Den svindlande utsikten blir då, att ju mer psykiatrisk vård en befolkning erbjuds, desto mer psykiskt lidande riskerar att uppstå på sikt i denna befolkning. Tanken skrämmer.”

1. Vårt behov av ordning
2. Statistik – psykiskt lidande i Sverige
3. Historia
4. Hur objektivt blev det?
5. Den evidensbaserade psykiatrins logik
6. Konsekvenser
7. Vår tids samhälle
8. Avslut (Ett par tankemodeller
som kan föra vidare)

2. Statistik – psykiskt lidande i Sverige

Gunnar Bohman i tidskriften *Psykoterapi* (nr 2 2022):

GUNNAR BOHMAN

Har Sverige rätt vård vid psykisk ohälsa?

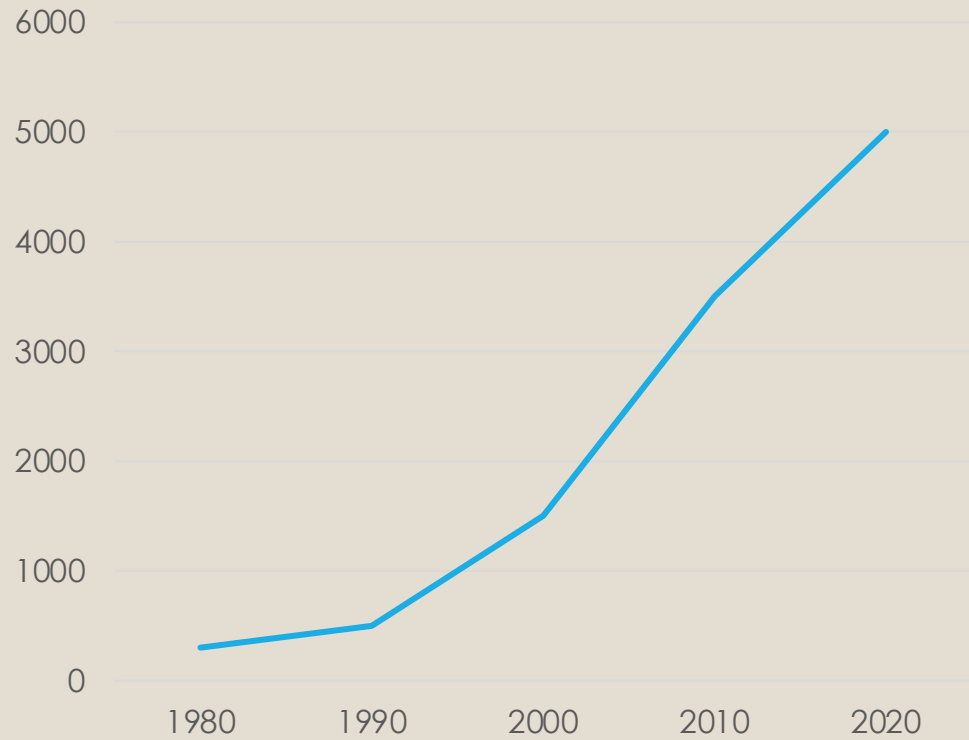
I Sverige omfattar vården vid psykisk problematik i huvudsak psykofarmaka samt i viss mån korta självhjälpsinsatser (kort-KBT, Internet-KBT). Andra, mer personcent-

sjukskrivningar som följd. Bristen på effektiv och relevant vård har dessutom inneburit att både primärvård och psykiatri blivit alltmer överbelastad.

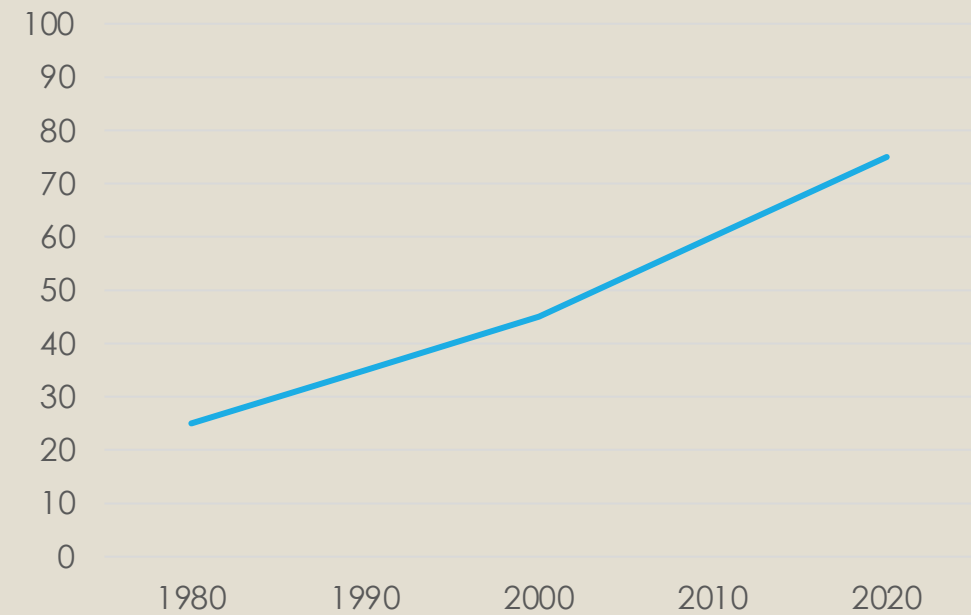
- Samhällets samlade kostnader för psykisk ohälsa har successivt ökat och utgör en betydande

Fiktiva diagram: "evidensbaserad vård" och psykiskt lidande under perioden 1980-2020

Mängd "evidensbaserad" vård

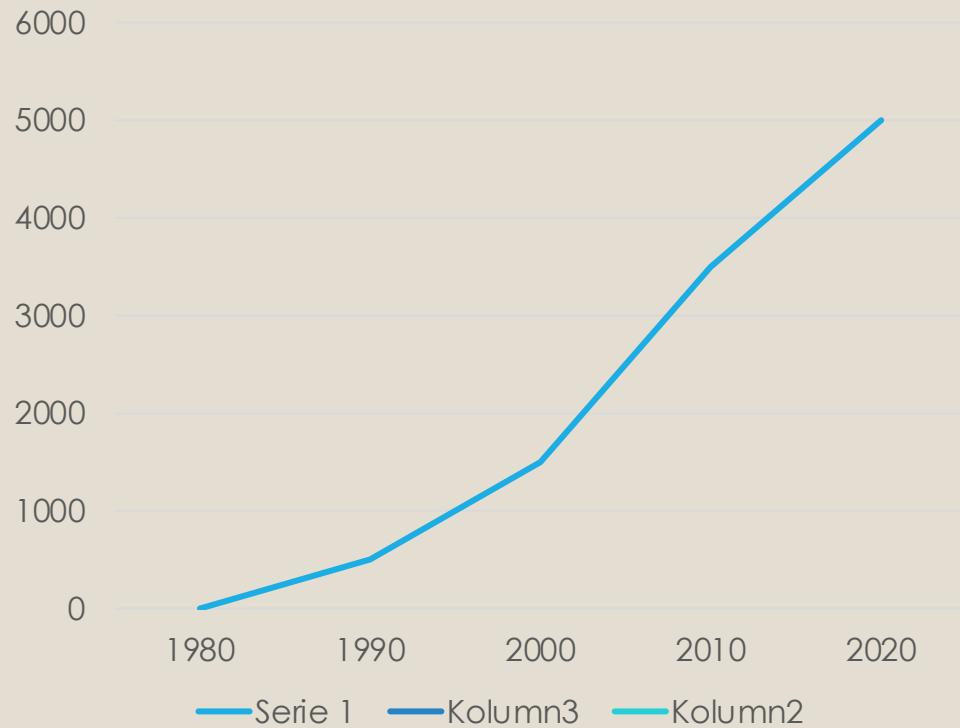

Upplevt psykiskt lidande bland tonåringar

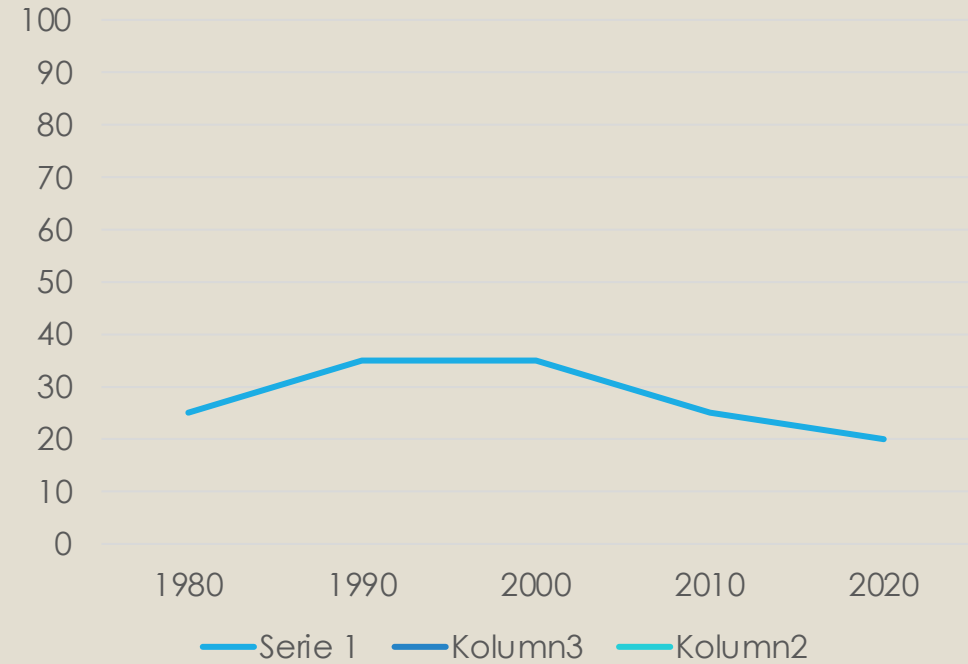

Borde det inte se ut så här?

Mängd "evidensbaserad" vård

Upplevt psykiskt lidande

Hur det kommer sig att senare
decenniers
psykiatri lyckats så dåligt?

1. Vårt behov av ordning
2. Statistik – psykiskt lidande i Sverige
3. Historia
4. Hur objektivt blev det?
5. Den evidensbaserade psykiatrins logik
6. Konsekvenser
7. Vår tids samhälle
8. Avslut (Ett par tankemodeller
som kan föra vidare)

3. Historia

Om rädslan för det okända
och behovet av ordning

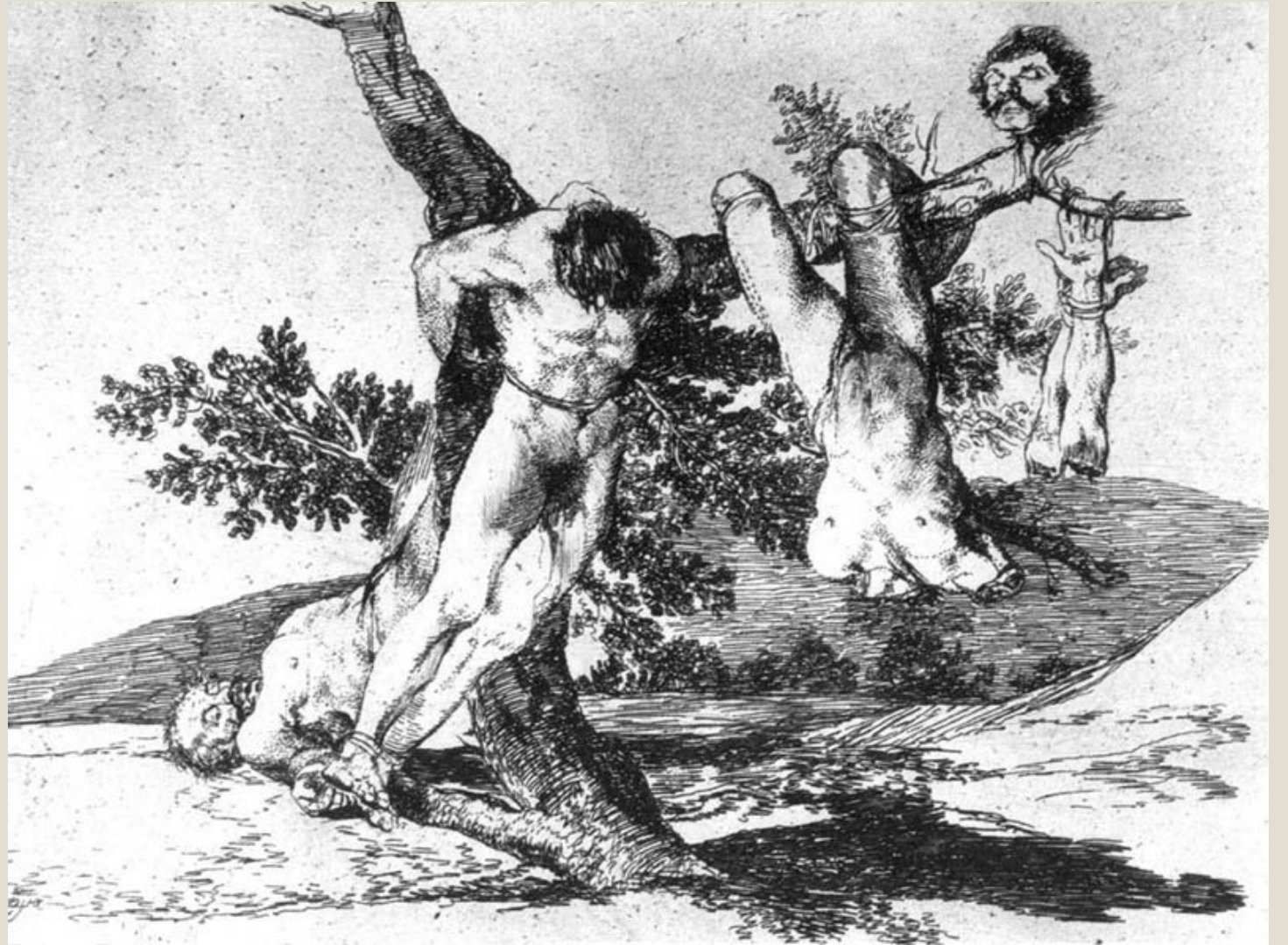
[200 år på mindre än 5 minuter]

Några bilder av Francisco de Goya
(1746-1828).

Han gestaltar ofta skräcken för det
okända och hur vi människor hanterar
den.

Krig

Irrationalitet

Galenskap

Vidskepelse

Drömmar

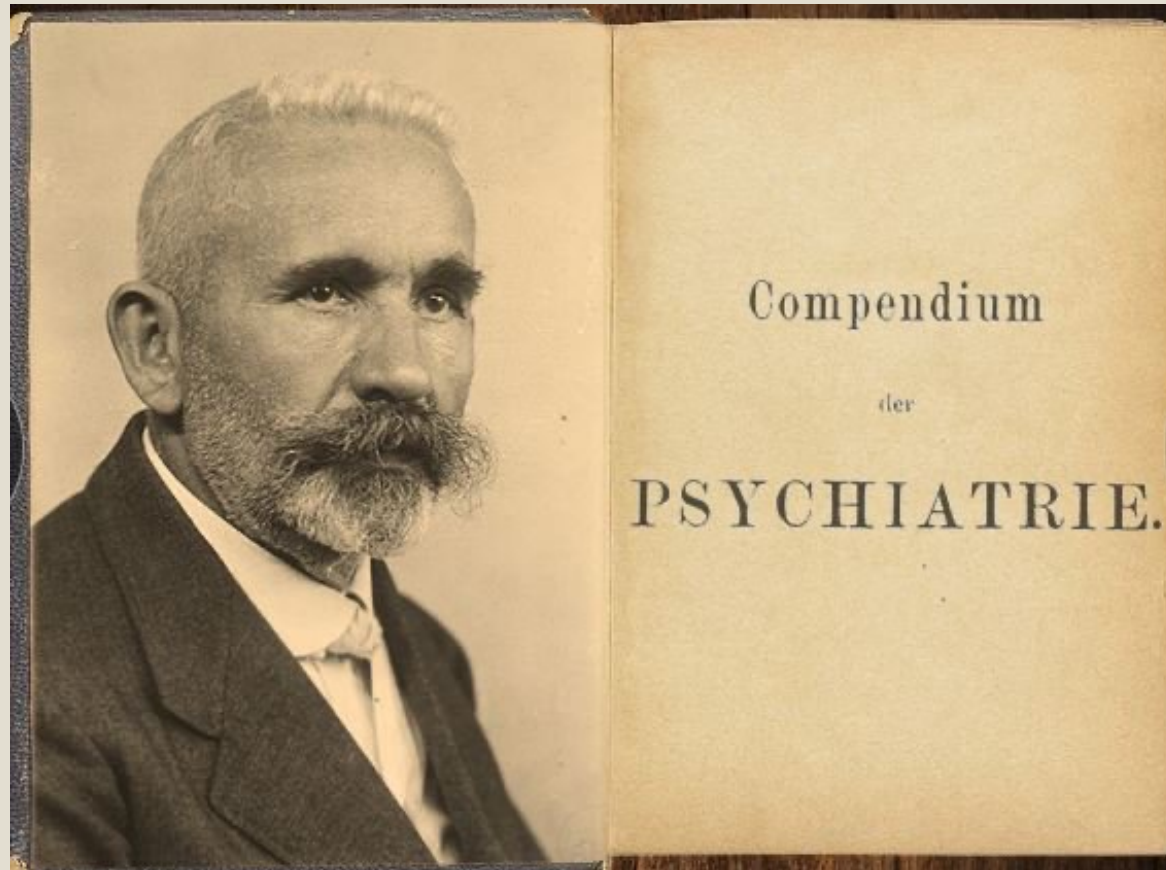
1800-tal

Att närma sig det okända
med vetenskap

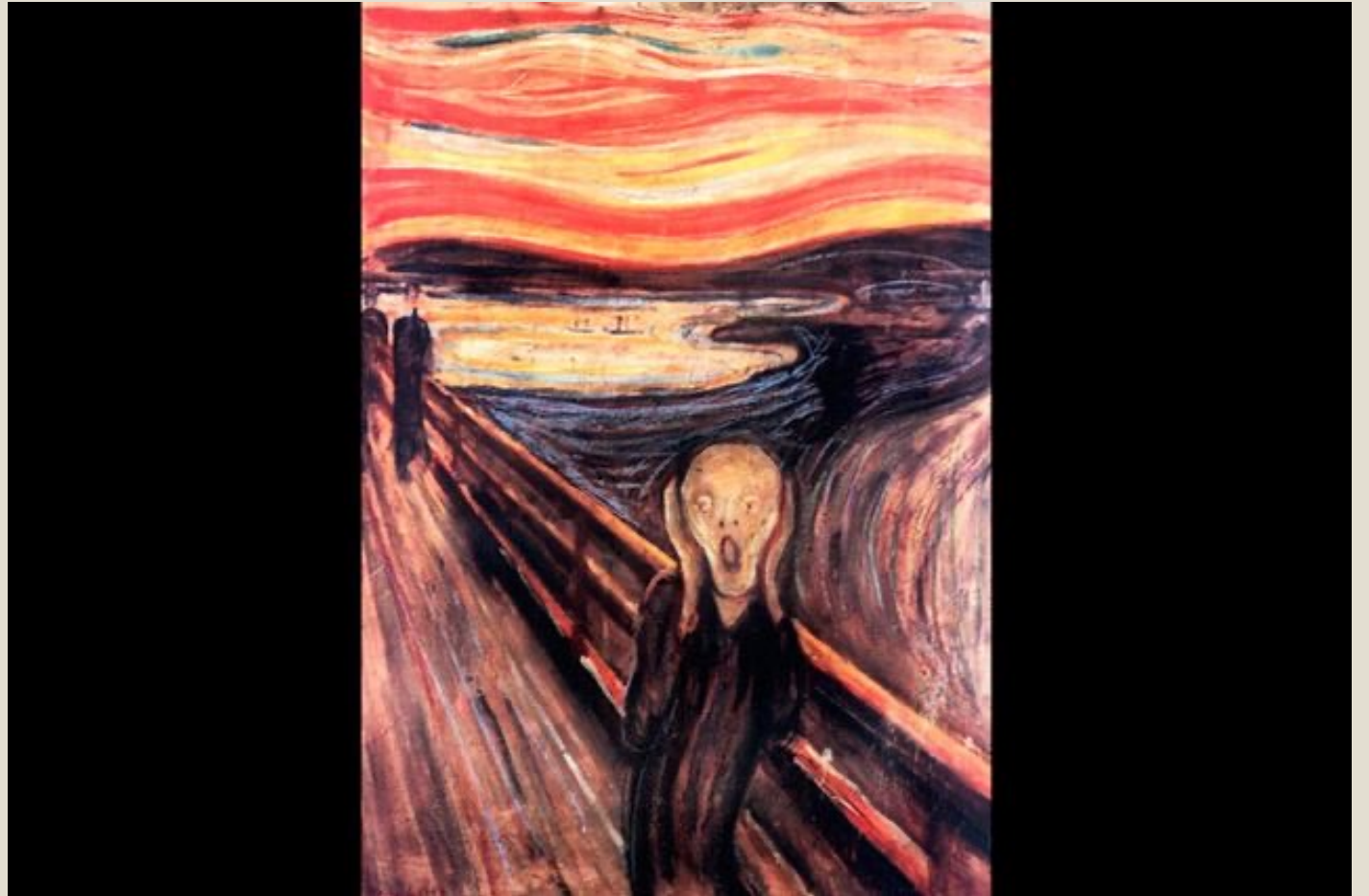
Jean-Martin
Charcots
demonstrationer
av hysteri.

Emil Kraepelin skapar de första moderna diagnoserna

Men allt
går inte att
förstå med
vetenskap

1900-talet

och tron på de sanna ideologierna,
"ismerna" och teorierna

Socialism och kapitalism

Det omedvetna

Futuristerna
trodde på
rörelse och
på
människans
destruktivitet

Ur det futuristiska manifestet:

”Vi vill förhärliga kriget - världens enda hygien –
... de sköna idéer för vilka man dör...”

Duchamp och Dadaismen:

Är det allra mest sant att gestalta meningslösheten i de borgerliga konventionerna?

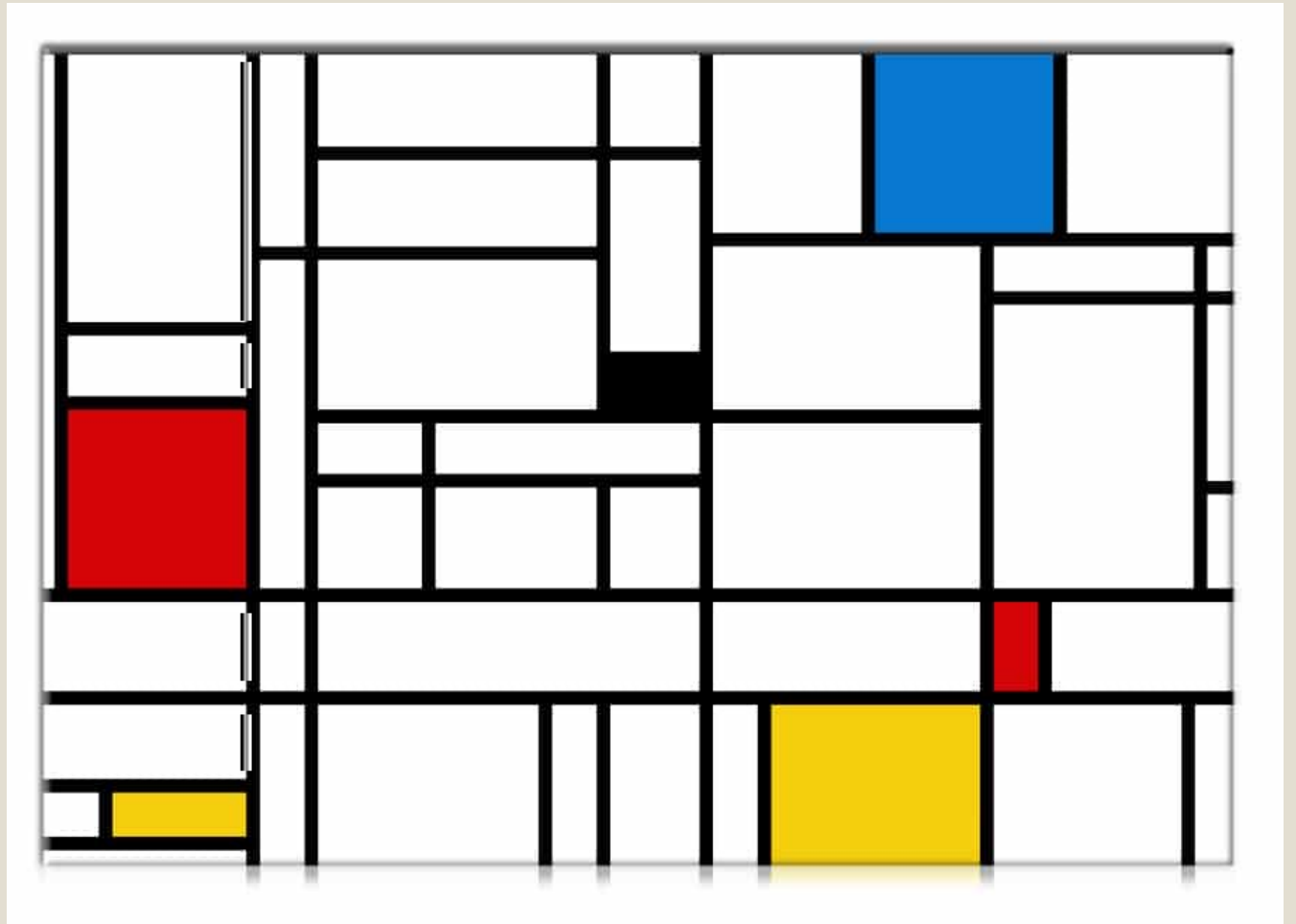
Men sannast av allt var kanskje
ordningen.

Kanske kunde den rädda oss från
det omedvetna,

och från destruktivitet, irrationalitet
och meningslöshet?

Den allra mest
ordningsamme
var kanske
konstnären
Piet Mondrian

Han tänkte att det allra mest
sanna var att reducera
verkligheten till sina mest
grundläggande beståndsdelar.

Tre grundfärger
(rött, gult och blått)

&

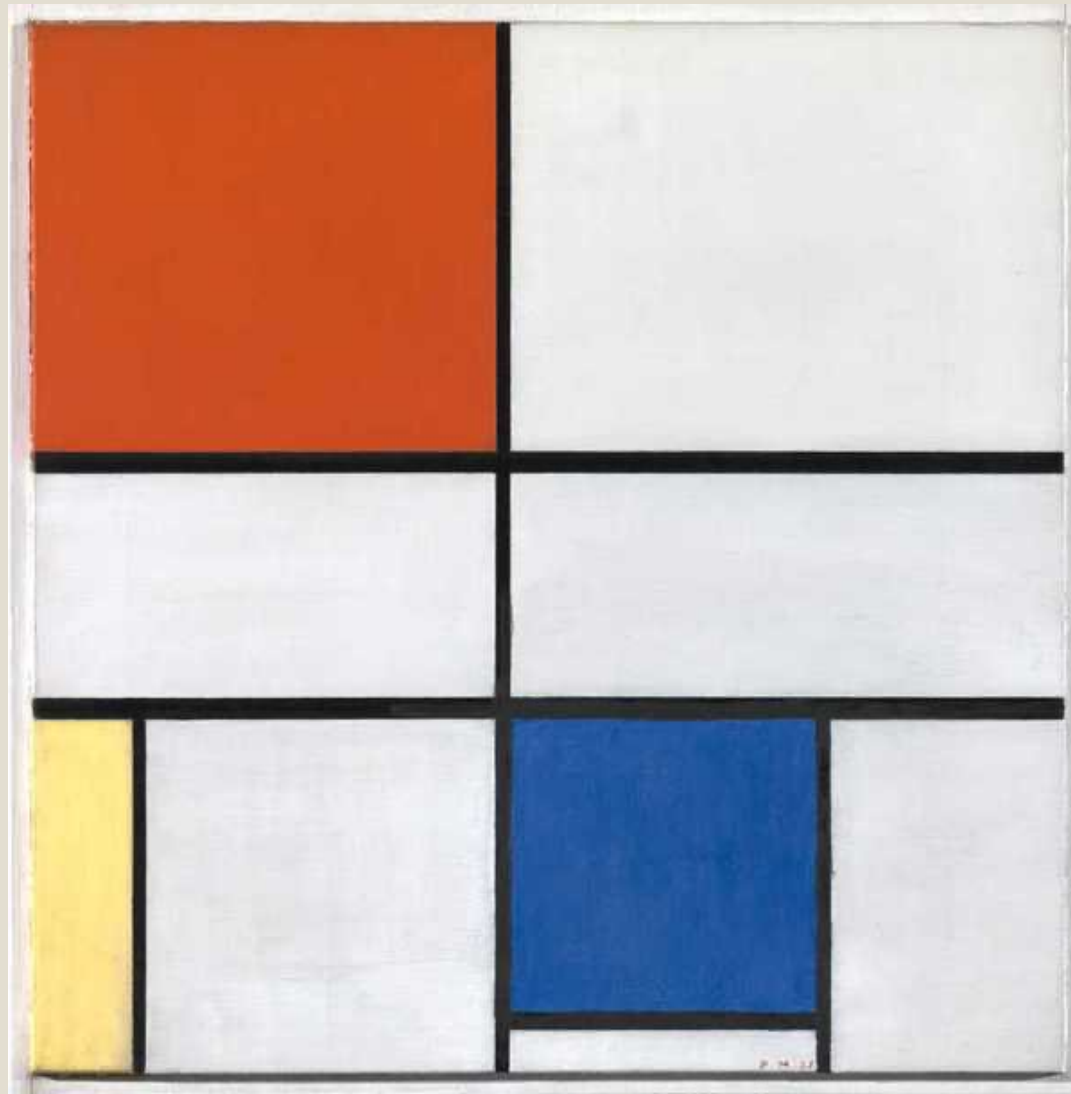
Svart och vitt

&

Räta linjer

Inget mer

Ordning och reda!

Mondrian får här representera en strävan
efter ordning som löpte amok.

Hans "sanna" avbildande var ganska långt
ifrån den verklighet vi lever i.

1930-tal

Nazisternas
ordning tar
över i Tyskland

Ordningen i 1940-talets psykiatri:

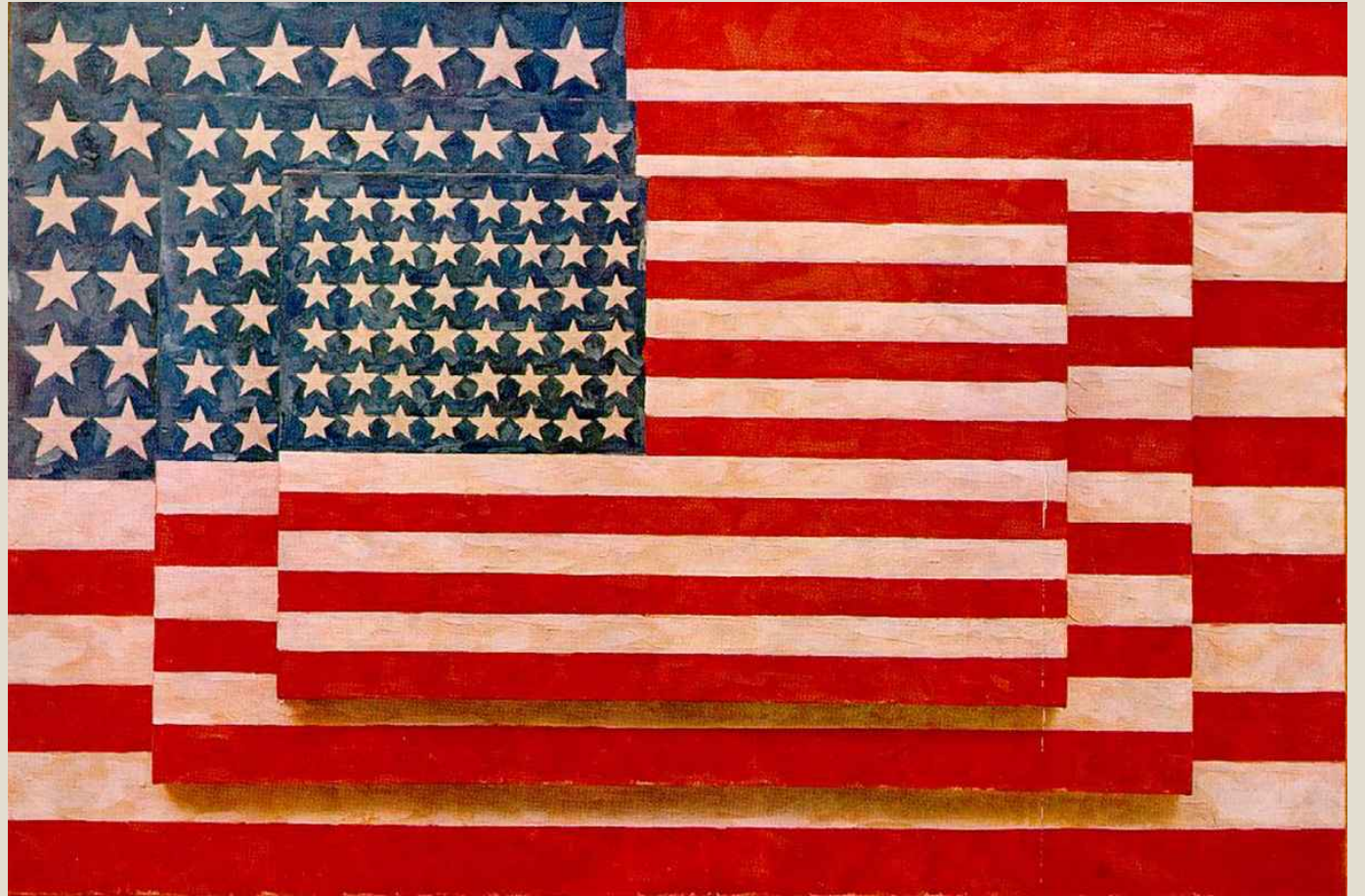
Den svenska
konstnärinnan
Sigrid Hjertén dör
i sviterna av en
lobotomering.

1950-tal

Fred och
framtidstro?

Ordning och reda!

Verklighetsflykt

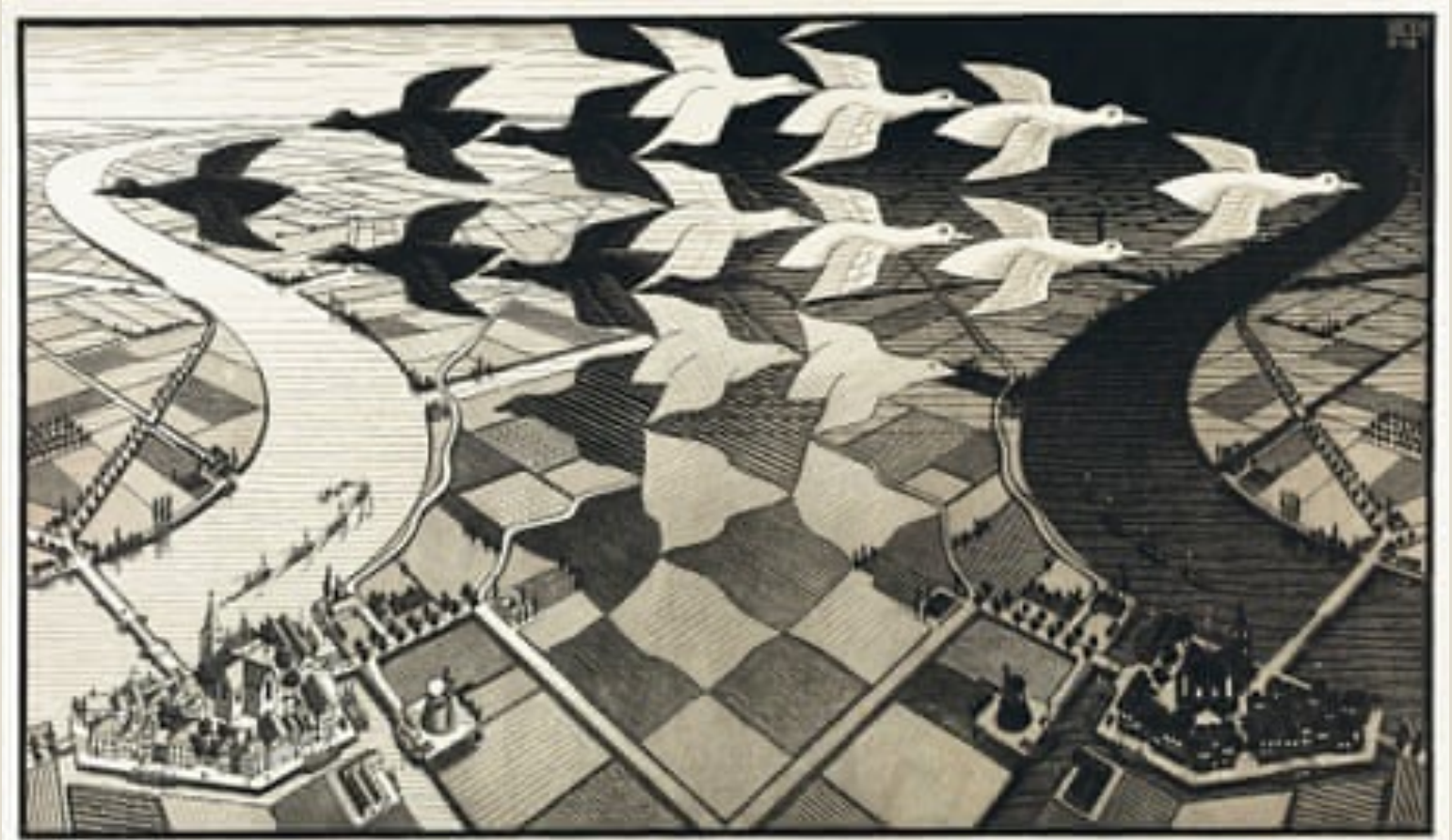
En
andlighet
bortom
religionerna

Systemteori:

Den synliga
ordningen är
inte hela
sanningen...

...
egentligen
har allt ett
samband
med allt!

1960-tal

Mer pop och kändiskult

Vietnamkriget

Global politik
&
Kritik mot
imperialismen

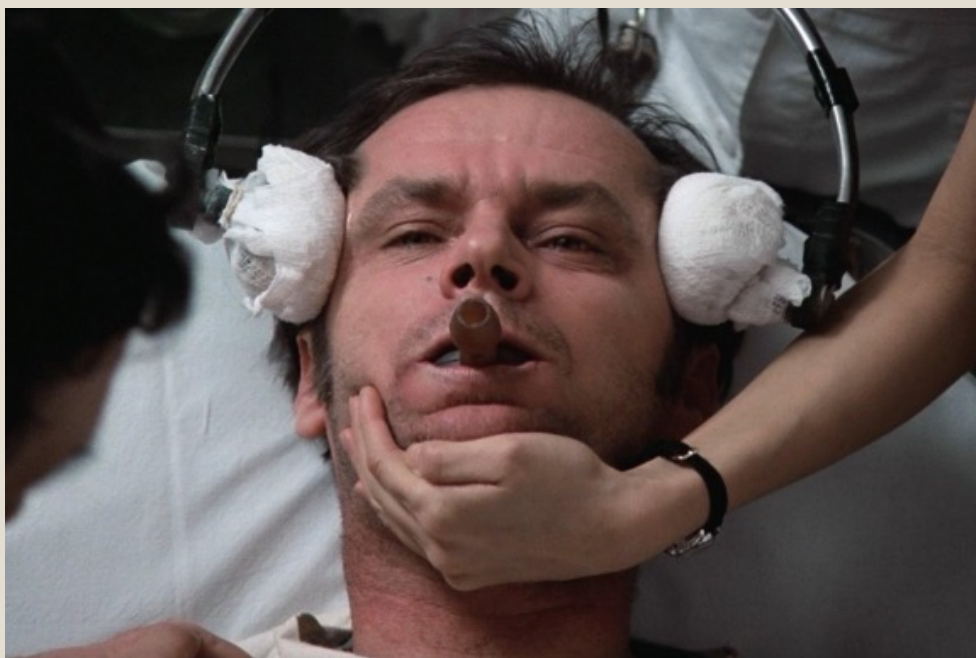
Omstörtad det
borgerliga
samhället!

Flower
Power!

Psykiatrikritik

JACK NICHOLSON

GÖKBOET

"ONE FLEW OVER THE CUCKOO'S NEST"

En sund satir om det sjuka samhället
av
MILOS FORMAN
efter Ken Kesey's bestseller "Gökboet".

Fantasy Films presents
A MILOS FORMAN FILM JACK NICHOLSON in "ONE FLEW OVER THE CUCKOO'S NEST"
Starring LOUISE FLETCHER and WILLIAM REDFIELD · Screenplay LAWRENCE HAUBEN and BO GOLDMAN
Based on the novel by KEN KESSEY · Director of Photography HASKELL WEXLER · Music JACK NITZSCHE
Produced by SAUL ZAENTZ and MICHAEL DOUGLAS · Directed by MILOS FORMAN

FARG ORIGINAL SOUNDTRACK ALBUM AVAILABLE ON FANTASY RECORDS AND TAPES SANDREWS

Tidigt 1970-tal – den medicinska psykiatrin ifrågasatt

Psykoanalysen stark

Familjeterapin stark

Antipsykiatri

Sociala perspektiv dominerade

Begynnande postmodernism/ det finns ingen
sanning

Den medicinska psykiatrin
behövde agera...

Någon ordning måste det
vara
i en psykiatri!

Hur skulle man kunna gå
från subjektivitet till objektivitet?

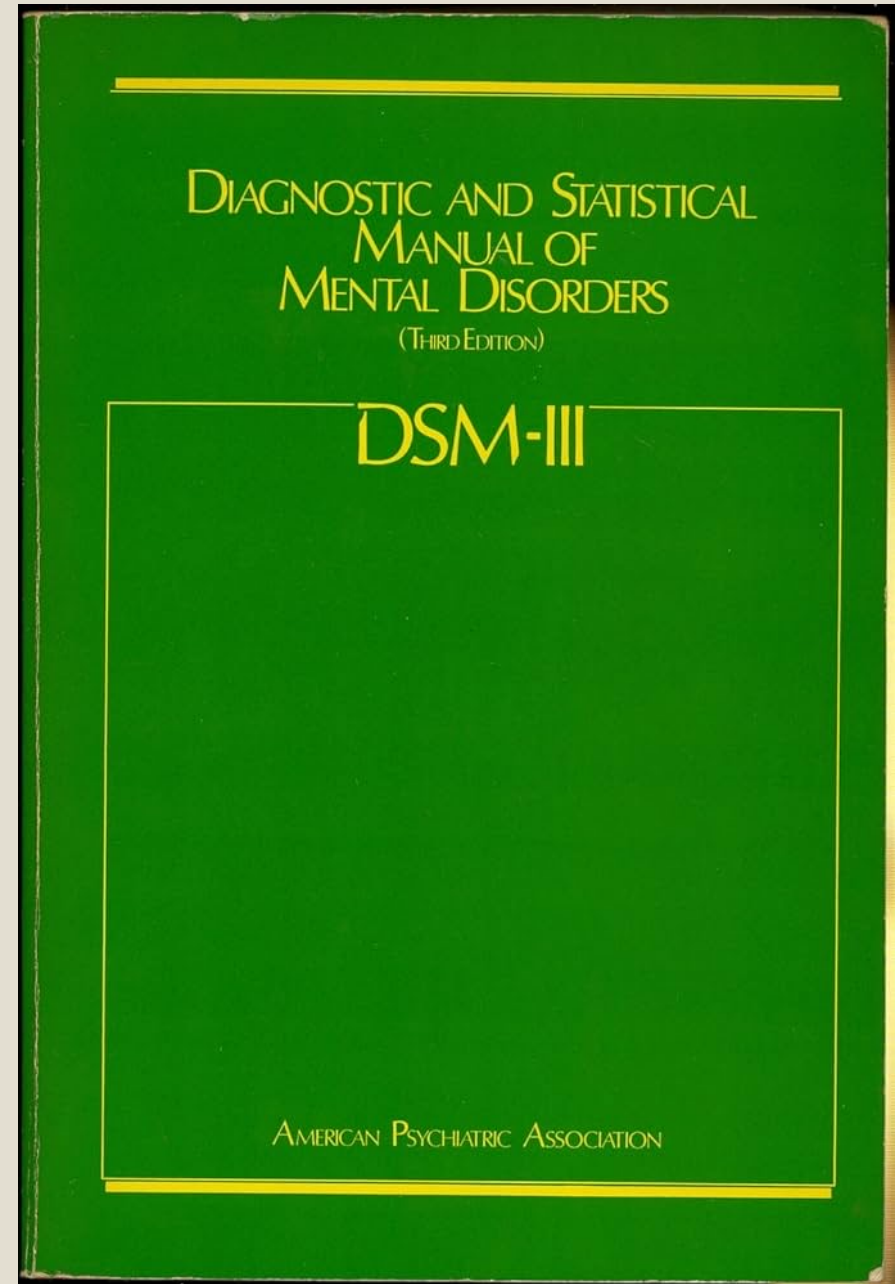

Amerikanska psykiaterförbundet APA
anlitade psykiatern Robert Spizter.

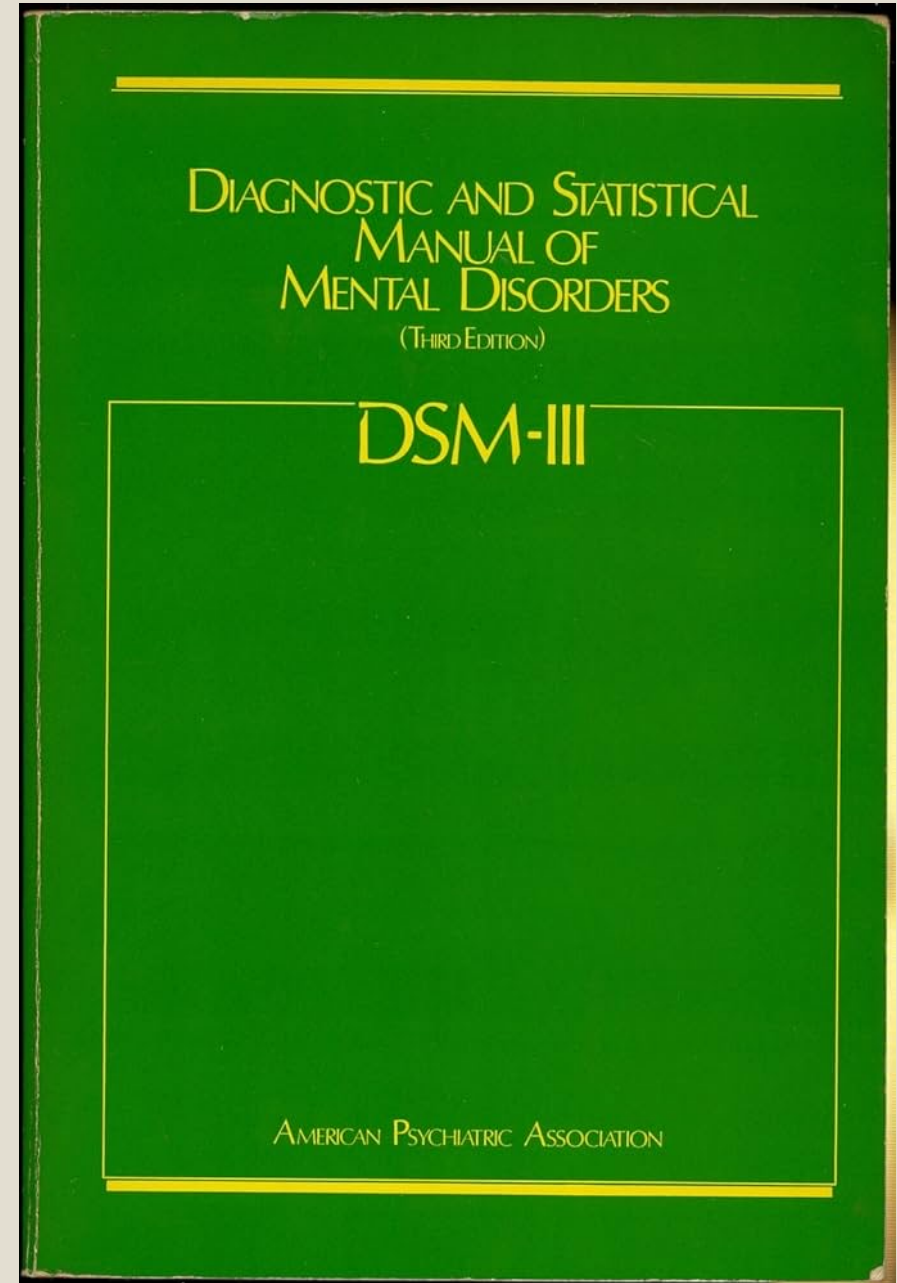
Hans uppgift var att skapa en ny
diagnosmanual.

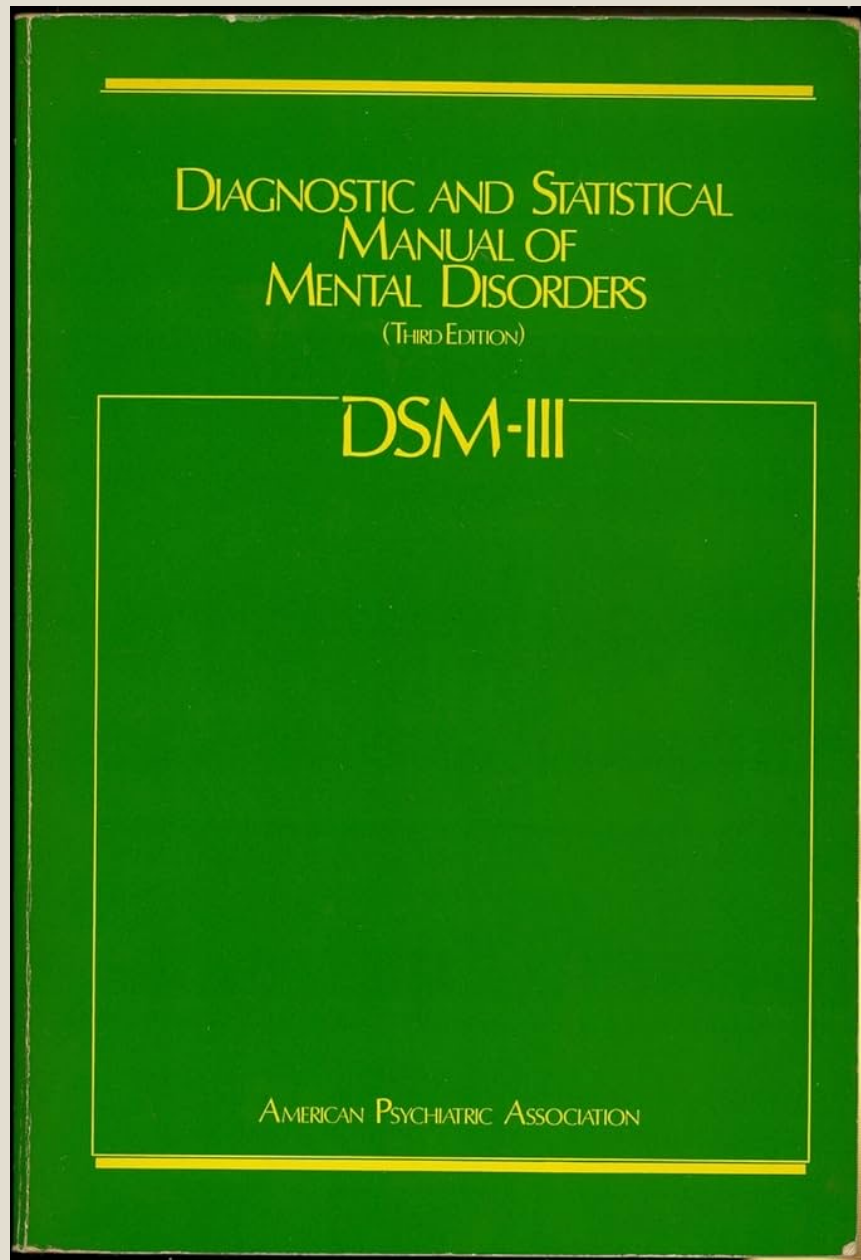
Resultatet: DSM III

(Publicerad 1980)

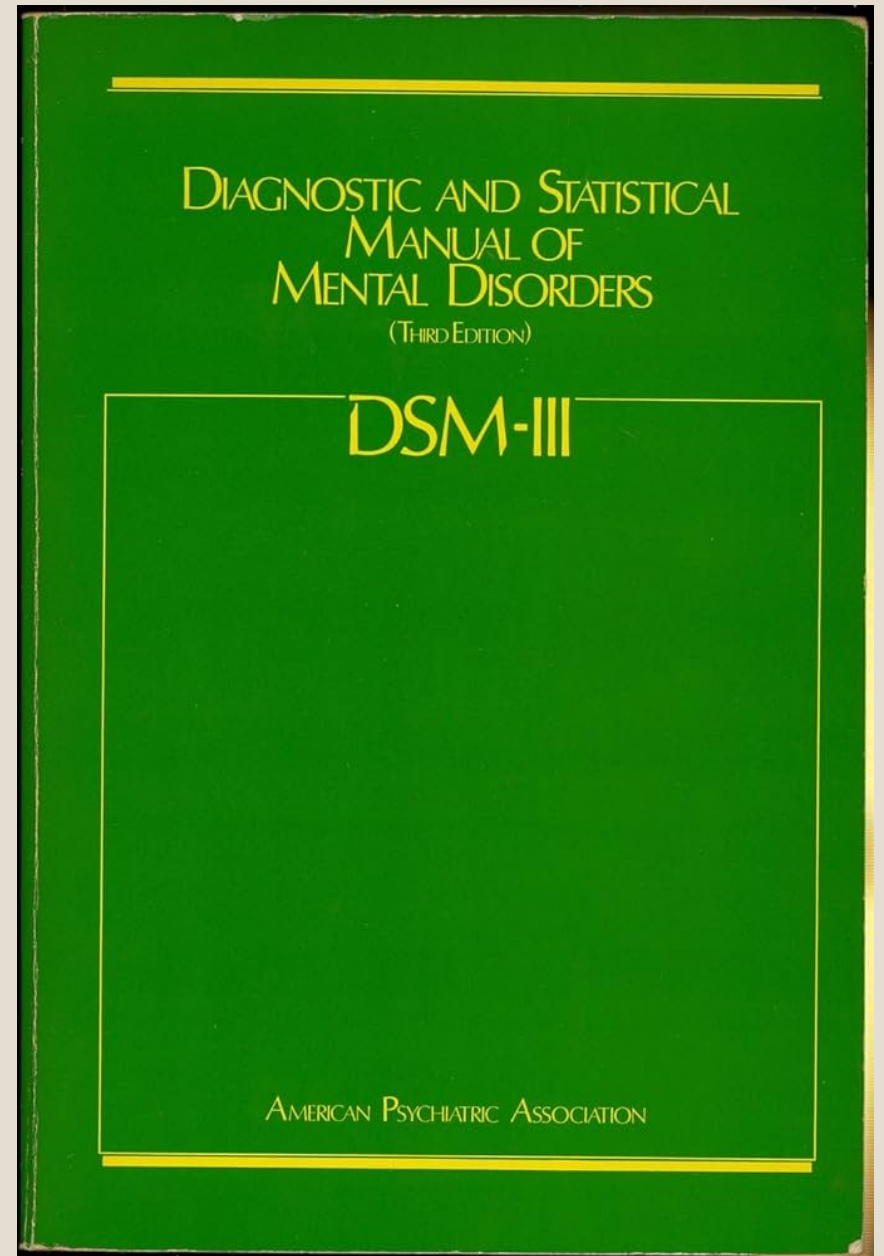
Reaktion mot
psykoanalys,
familjeterapi och
psykiatrikritik

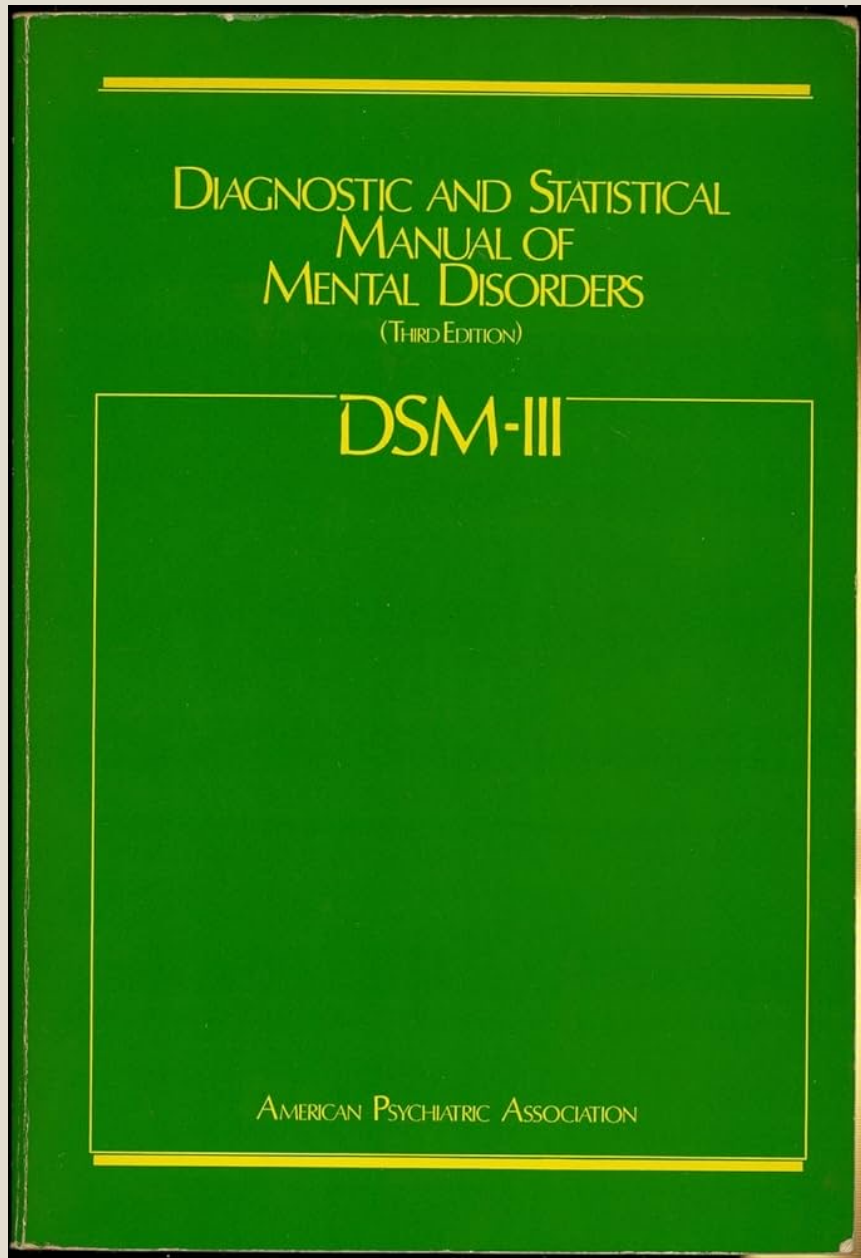

"Ateoretisk" – bara
beskrivande

Inga anspråk på att
förklara orsaker

Kategorier som bygger
på symptom

1980-tal

KBT tar form

1980-tal

Den
antidepressiva
revolutionen

1990-tal

Allt mer tal om neuropsykiatri

1990-tal

KBT och läkemedelsbehandling börjar ta över...

... på bekostnad av psykodynamisk terapi...

... familjeterapi...

... och sociala insatser.

2000-2010

Diagnostik, läkemedel, KBT och neuropsykiatri blir allt mer
dominerande...

... i framväxten av en...

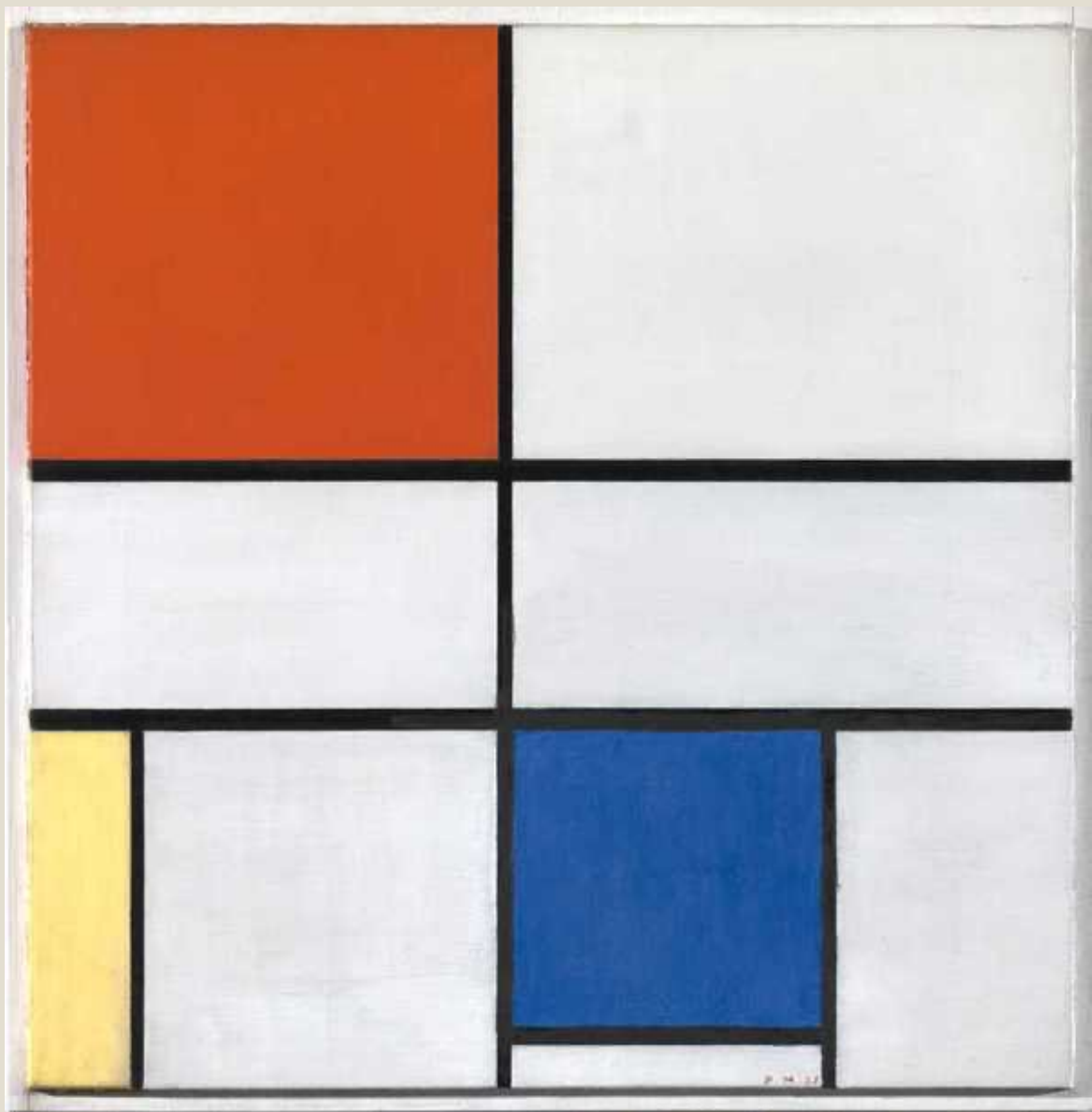
...evidensbaserad psykiatri.

2010-2020

Psykiatrin blir allt mer inriktad på diagnostik
och på evidensbaserade metoder...

... vilket präglar vårdorganisationer...

... och allmänhetens syn på psykiskt lidande.

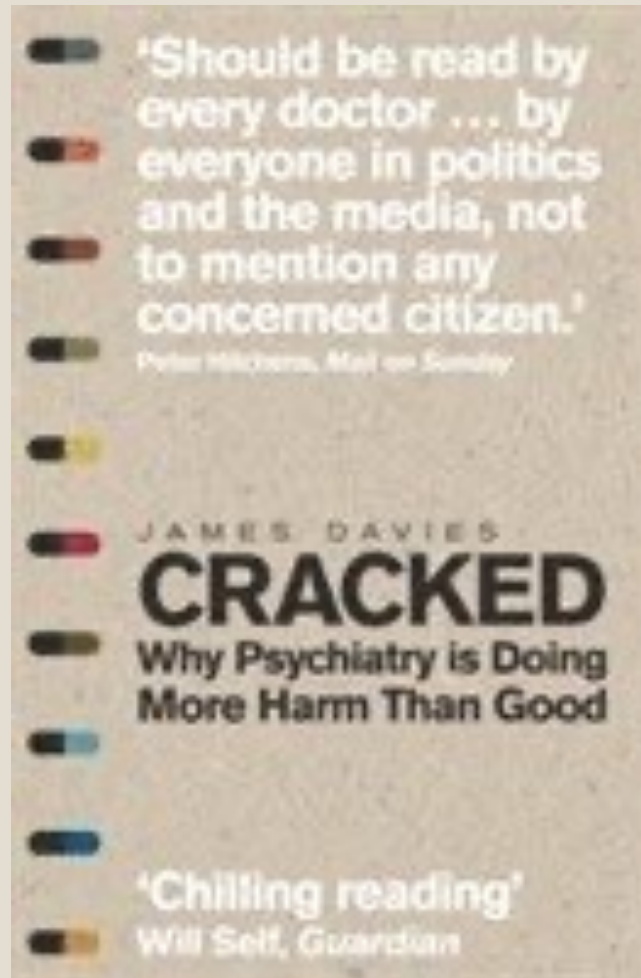
Nu var väl all
subjektivitet borta?

Nu borde alla vara
nöjda!

1. Vårt behov av ordning
2. Statistik – psykiskt lidande i Sverige
3. Historia
4. Hur objektivt blev det?
5. Den evidensbaserade psykiatrins logik
6. Konsekvenser
7. Vår tids samhälle
8. Avslut (Ett par tankemodeller
som kan föra vidare)

4. Hur objektivt blev det?

James Davies:

- Psykoterapeut

- Doktor i medicinsk och social antropologi

- Författare

- Har undersökt de psykiatriska diagnosernas tillkomst

Davies beskrivning av arbetet med DSM III

- Likasinnade psykiatriker, biomedicinskt inriktade, ej representativa för kåren
- Avgörande i besluten fattades utifrån polemik inte utifrån vetenskap
- Nyckfulla och subjektiva beslut
- Diagnoserna tar ej hänsyn till sammanhang

DSM IV (1994) och DSM 5 (2013)

Inga avgörande förändringar vad gäller två centrala delar:

1. Fortfarande saknas biomarkörer och andra medicinska fynd som ger stöd för diagnossystemen.
2. Fortfarande saknas förståelse av patientens historia och sammanhang.

Individens komplexitet bortrationaliserad

Trots det blev de "objektiva" kategorierna
ganska subjektiva

Stora problem med reliabilitet och validitet

Otrolig naivitet i att man sökt somatiska
sjukdomstillstånd i de påhittade kategorierna

Resultat:

Man har knappt funnit något psykiatriskt
sjukdomstillstånd som kan förklaras utifrån
biologiska mekanismer
(om ens något?)

Slutsatser om DSM

(och om ett
vårdssystem som
bygger på
medicinsk
diagnostik)

5. Den evidensbaserade psykiatrins logik

1. Vårt behov av ordning
2. Statistik – psykiskt lidande i Sverige
3. Historia
4. Hur objektivt blev det?
5. Den evidensbaserade psykiatrins logik
6. Konsekvenser
7. Vår tids samhälle
8. Avslut (Ett par tankemodeller som kan föra vidare)

Utmaningen för en evidensbaserad psykiatri, och dess lösning:

Om det inte finns somatiska sjukdomstillstånd att bota
– hur ska man då se på behandling?

Jo, det enda man har att hålla sig till är att mäta lindring...

... av de symtom som definierar diagnoserna.

För att bibehålla "objektiviteten" behöver man dock hålla
individens
sammanhang och komplexitet borta från forskningen.

Den evidensbaserade psykiatrins logik

1. Vård och forskning utgår ifrån specifika kategorier (diagnoser enligt DSM/ICD).
2. Dessa diagnoser definieras av symtom.
3. Forskning kan visa om en behandlingsmetod är effektiv genom att mäta om symptomen minskar under en tydligt avgränsad tidsperiod. Kan det visas i experiment (helst RCT) så är behandlingen evidensbaserad.
4. Bara evidensbaserade metoder bör användas i vården.
5. Om evidensbaserad behandling inte ger effekt då är det troligt att patientens svårigheter beror på en neuropsykiatrisk problematik.

Farad Dalal

(CBT – The Cognitive Behavioural Tsunami)

Om bedräglig forskning inom KBT

Ben Goldacre (bla *Bad Science*)

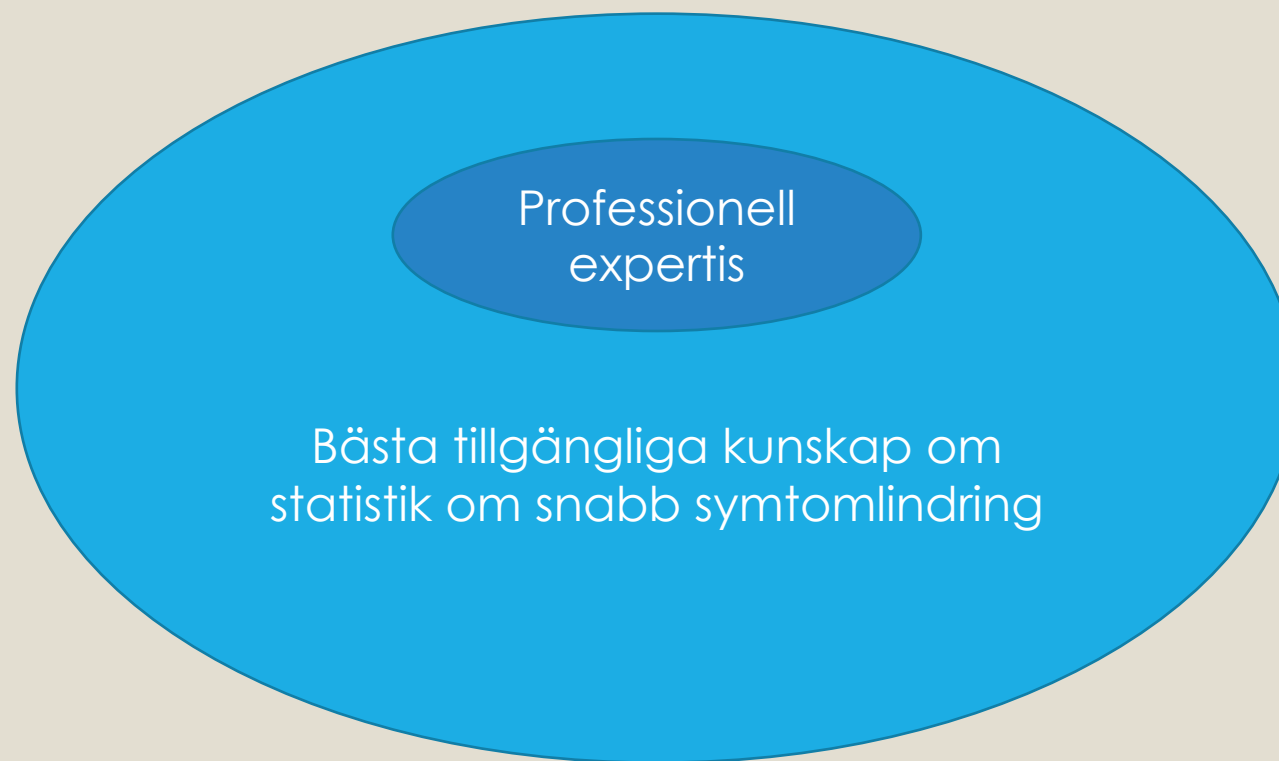
Om forskningsfusk inom läkemedelsindustrin

Ett system som
lockar fram
oärlighet?

Socialstyrelsens bild av evidensbaserad praktik:

Evidensbaserad psykiatri enligt dagens praxis:

Rädsla för det okända leder till behov av ordning och kontroll.

Det moderna projektet – ett ordnat samhälle.

Inom dagens psykiatri har man skapat en vetenskaplig ordning genom att ta bort det som är för komplext för att göra statistik av – nämligen människans relationella sammanhang, meningsskapande och historia.

Men då blir inte så mycket kvar av människan.

Kvar blir själva diagnossystemet.

En
sammanfattande
slutsats
utifrån det hittills
sagda

1. Vårt behov av ordning
2. Statistik – psykiskt lidande i Sverige
3. Historia
4. Hur objektivt blev det?
5. Den evidensbaserade psykiatrins logik
6. Konsekvenser
7. Vår tids samhälle
8. Avslut (Ett par tankemodeller
som kan föra vidare)

6. Konsekvenser

Mamma Jennifer

Läkare som under perioder blivit sjukskriven

Pappa Hans

Revisor inga märkbara psykiska problem

Viggo 13 år

Vill inte gå till skolan, allvarliga bråk hemma

Alma 15 år

Har tidigare fungerat bra men har efter en tid av stora konflikter i familjen drabbats av ätstörningar och depression.

En fiktiv familj

Mamma Jennifer har en komplicerad relation till sin egen mamma som dog när Viggo och Alma gick på lågstadiet.

Under en period var mamma sjukskriven och drack på dagtid.

Viggo ville vara hemma för att bevaka. Det var det som ledde till hans debut på BUP.

Under flera års tid handlade allt i familjen om konflikter mellan Viggo och hans föräldrar. Alma sökte sig till destruktiva klösningar på sin ångest och känsla av övergivenhet.

Min förståelse av
Viggos familj
(vidmakthållande
faktorer)

Viggo: Depression och ADHD

Alma: Depression, ätstörning och nu pågående neuropsykiatrisk utredning

Mamma Jennifer hade sedan tidigare diagnosen utmattningssyndrom.

Familjens
kontakt med
BUP ledde till:

Familjens tio insatser i fem olika sammanhang

<u>BUP:s öppenvård</u>	<u>Ätstörnings-enheten</u>	<u>Vårdcentralen</u>	<u>Skolan</u>	<u>Socialtjänsten</u>
Viggos läkemedels-behandling.	Almas ätstörnings-behandling.	Mammans läkemedels-behandling mot depression.	Åtgärds-program för att hjälpa Viggo att komma till skolan.	Familje-behandling inriktad på Viggos konflikter med föräldrarna samt på att få Viggo till skolan.
Almas läkemedels-behandling.	Föräldrasamtal	Mammas mindfulness-grupp.		
Almas depressions-behandling.				
Almas neuro-psykiatriska utredning.				

Tre centrala problem:

Vårdpersonal förlorar möjligheten att möta personer empatiskt och brett utifrån den livssituation de lever i.

Fragmentisering av livets delar som egentligen har ett samband.

Man ser inte faktorer som vidmakthåller symtomen som ligger i relationer utanför individen.

1. Vårt behov av ordning
2. Statistik – psykiskt lidande i Sverige
3. Historia
4. Hur objektivt blev det?
5. Den evidensbaserade psykiatrins logik
6. Konsekvenser
7. Vår tids samhälle
8. Avslut (Ett par tankemodeller
som kan föra vidare)

7. Vår tids samhälle

Suget efter effektivitet

Suget efter mätbarhet

Suget efter tydliga forskningsresultat

Suget efter bevis för att man
som behandlare gör rätt

Begär som
driver
utvecklingen
framåt:

Hyperrationalitet:
"Endast det som är mätbart existerar"

"Homo Patologicus"

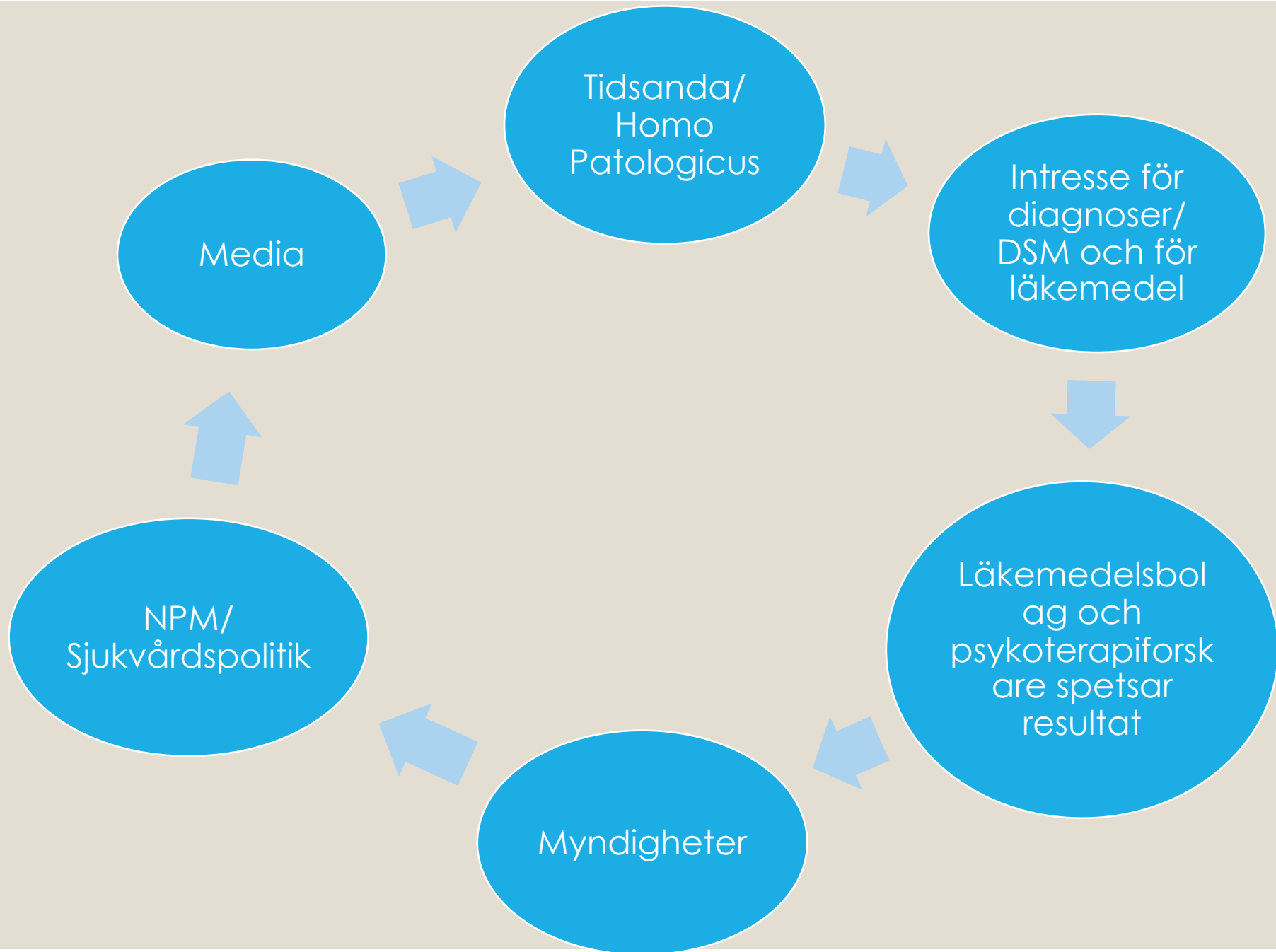
"Diagnostiskt identitetsarbete"

Fredrik
Svenaeus

(Professor i filosofi)

- Sponsrar patientföreningar
- Avancerade men dolda reklamkampanjer
- Samarbeten med forskare, vårdmottagningar och kliniker
- Personer som arbetar som experter på myndigheter arbetar också åt industrin
- Journalister luras att sprida läkemedelsbolagens reklam som neutrala fakta

Läkemedelsbranschens
dolda påverkan på
allmänhetens
uppfattning om psykiskt
lidande

1. Vårt behov av ordning
2. Statistik – psykiskt lidande i Sverige
3. Historia
4. Hur objektivt blev det?
5. Den evidensbaserade psykiatrins logik
6. Konsekvenser
7. Vår tids samhälle
8. Avslut (Ett par tankemodeller
som kan föra vidare)

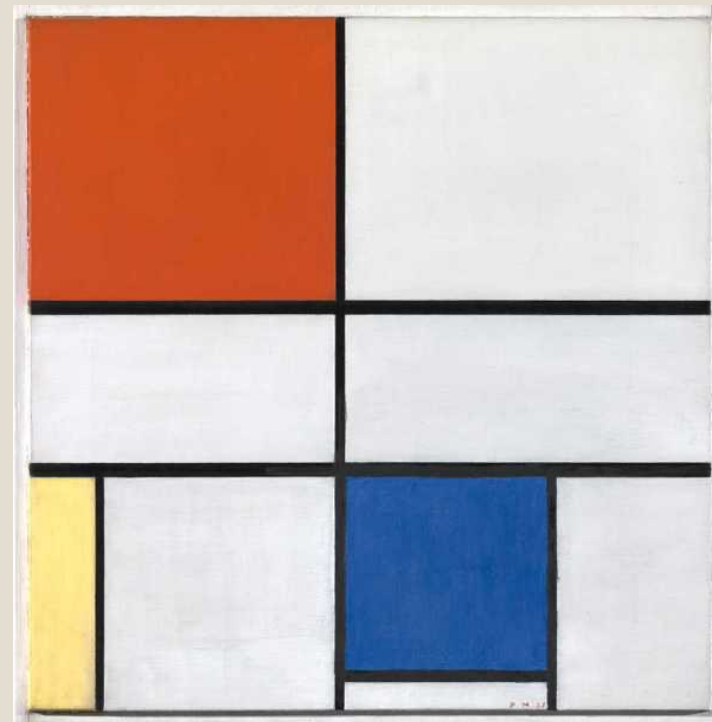
8. Avslut (Ett par tankemodeller som kan föra vidare)

En tillspetsad sammanfattning:

Vår tids samhälle har formats i en anda i vilken det är centralt att skapa ordning – även i det vi inte förstår.

Inom dagens medicinskt dominerade psykiatri har det lett till att man rationaliserat bort människors sammanhang, historia och meningsskapande.

Det leder till en fragmentiserad vård och till att många patienter inte känner sig hörda.

- Allvård sker i ett sammanhang
- För att ge god psykiatrisk vård behövs en vårdorganisation i vilken personalen mår bra.

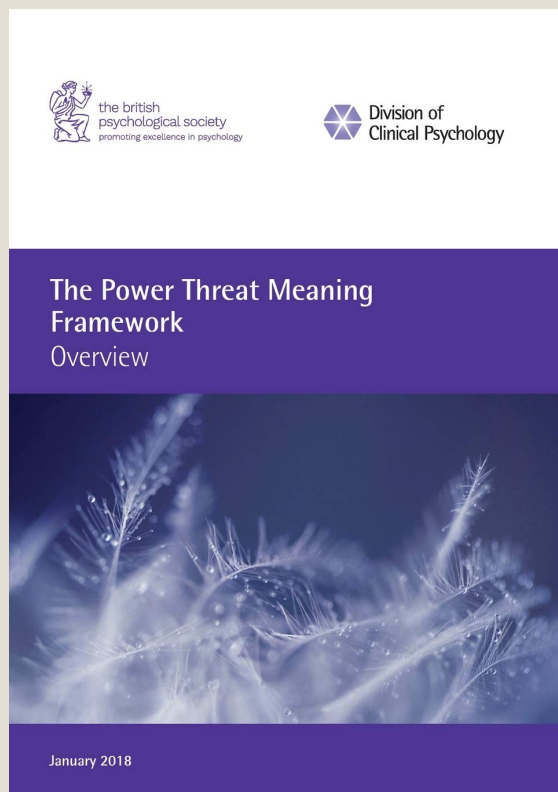
Erik Larsen, norsk
psykologiprofessor:
"Organisationen
som terapeut"

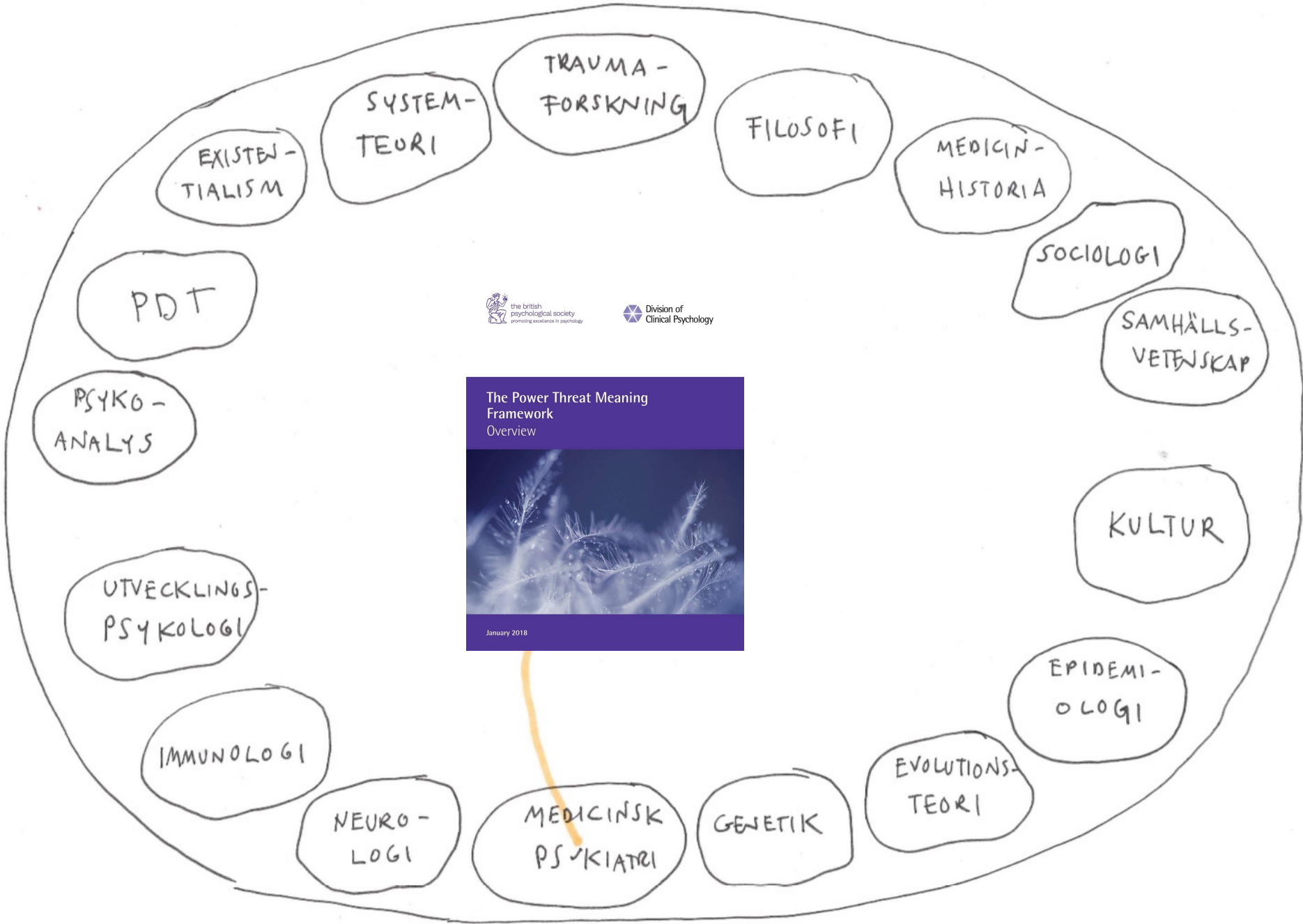
Familjens tio insatser i fem olika sammanhang

<u>BUP:s öppenvård</u>	<u>Ätstörnings-enheten</u>	<u>Vårdcentralen</u>	<u>Skolan</u>	<u>Socialtjänsten</u>
Viggos läkemedels-behandling.	Almas ätstörnings-behandling.	Mammans läkemedels-behandling mot depression.	Åtgärds-program för att hjälpa Viggo att komma till skolan.	Familje-behandling inriktad på Viggos konflikter med föräldrarna samt på att få Viggo till skolan.
Almas läkemedels-behandling.	Föräldrasamtal	Mammas mindfulness-grupp.		
Almas depressions-behandling.				
Almas neuro-psykiatriska utredning.				

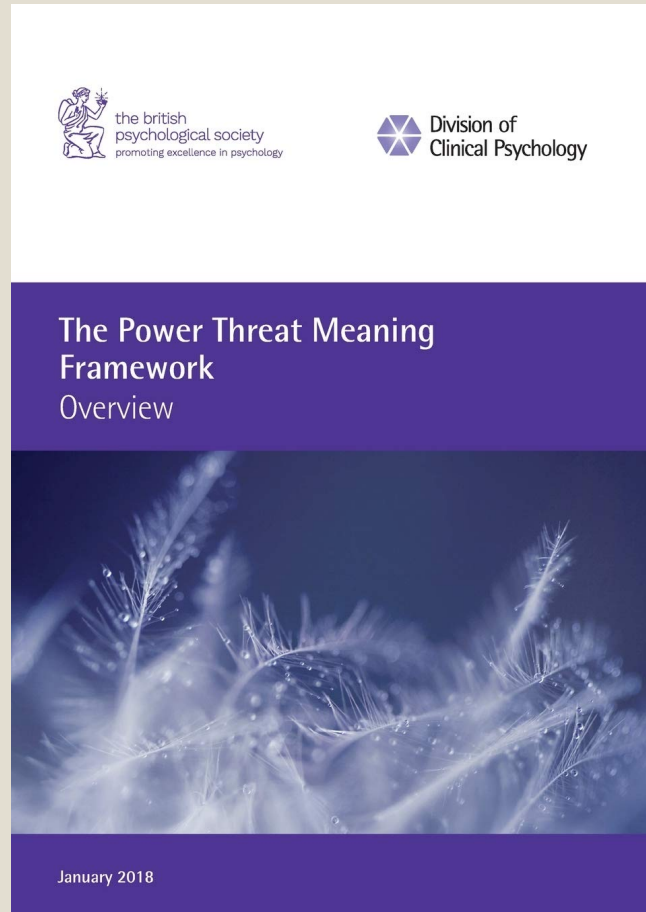
The Power Threat Meaning Framework (2018)

- Utgiven av brittiska psykologförbundet
- Ett alternativ till DSM och ICD
- "Den medicinska modellen ohållbar"
- "Vården behöver hitta ett sätt att möta vårdsökande människor utifrån deras livssituation och sammanhang"

Istället för medicinsk diagnostik:

Vad har du varit med om?

Hur påverkades du av det?

Hur förstår du det som hänt?

Vad har du gjort för att överleva?

Tack för ordet!

